

Пра Милан Младеновић
ОСМИШЉЕНИ АНЂЕО

Сфера ПЕСНИЧКО НЕБО

Уредник

Душан Вукотић Гостељски

Издавач

Прамиланиум Сфаирос

За издавача

др Милан Младеновић

Припрема за штампу

Прамиланиум

Штампа

Graficolor, Краљево

Примерака

300

Милан Младеновић
од Лужице

ОСМИШЉЕНИ АНЂЕО

Милан Лалић -
бежанијски песнички кнез

Приредио
Криле Белић Јастребић

Сфаирос, 2023

Анђео је осмишљен и свој простор чува

Милан Лалић, "Долазак очекиваног"

Криле Белић Јастребић

БЕЖАНИЈСКИ ПЕСНИК ИЗ СРБСКЕ ДАЛМАЦИЈЕ

Када у ову књигу једнога дана буде стало све што је за њу потребно, она ће бити бар троструко обимнија. Њен садашњи изглед определила је одлука писца да у кратком року сабере сведочанства о свом непрежаљеном песничком другу и сабрату Милану Лалићу и о њиховом заједничком узрастању кроз откриће, разраду и ширење опсесионизма као новог књижевног и философског правца. Утолико ће читаоцу (за сада) бити ускраћен увид у бројна друга документа и сазнања која би му употпунила слику о времену “када је лет претходио крилима”, и о разлозима да се крила, коначно се силно размахавши, изненада икарски отопе.

“Кратак рок” за тај подухват условила је ужурбана воља удружења “Стара Бежанија” да почетак рада свога “Храма културе” обележи књижевном вечери посвећеној најзначајнијем песничком изданку овог древног насеља између Саве и Бежанијске косе, на ободу Земуна и моћно назрастајућег Новог Београда, и то на датум његове смрти. Писац ове књиге прихватио се њеног писања, па и саме организације вечери, не би ли проширњем опште свести о универзалном значају тог бежанијског песника из србске Далмације, утицао на оне у чијој је моћи одлука, да настајући “Храм културе” добије име Милана Лалића.

Милан Лалић преминуо је у јесен 1991. г. (5. новембра), таман кад је почео да се опоравља од последица изненадног инфаркта који му је привремено одузео десне удове. Потресне говоре на опелу и на комеморацији у “Вечерњим новостима” у којима је Лалић радио као новинар у редакцији за културу, одржао је сам његов опсесионистички садруг и најбољи пријатељ Милан Младеновић од Лужице. На комеморацији у Удружењу

књижевника Србије, у Француској 7, стихове преминулог песника читали су његови песнички пријатељи и поштоваоци, сваки по једну. Том приликом, на предлог Радомира Смиљанића и самог Милана Младеновића, договорено је да се установи награда за поезију и новинарство са именом Милана Лалића коју ће потом осам година заредом, на дан песникове смрти, додељивати "Вечерње новости" и Младеновићева издавачка кућа "Сфаирос".

У поменутој спомен-књизи поводом десетогодишњице смрти (издање УКС) коју су приредили песникова удовица Славица Лалић, мајка његово троје деце, и сама песникиња, и песник и прозаиста Мома Димић, објављене су сабране Лалићеве песме, уз критичке и комеморативне осврте на његово дело из пера угледних песника, критичара, историчара књижевности и антологичара. Неки од њих били су и лауреати награде "Милан Лалић" који су тек у тој ретроспективи дошли до сазнања чијом су се наградом овенчали.

Захваљујући тој књизи, изашло је на видело да је Милан Лалић био велики песник.

Од онда, целих 16 година, осим обележавања 20. годишњице у Удружењу књижевника Србије, није било икаквог значајнијег помака у јавној рецепцији бежанијског песничког кнеза, све док га се сада нису сетили његови пробуђени суграђани, страсно прионули да запуштену шкплску зграду у најужем центру насеља оспособе за високу духовну намену.

Ретко се кад деси да толико благородан човек какав је био Милан Лалић својим делом толико надмаши просечност у којој пак остају многи који се лактовима и потплитањем докопавају овоземаљских добара и признања. Читалац ће се у овој књизи, у једној "опсени" преузетој из Младеновићевог *Опсенаријума*, сусрести са несвакидашњом оценом једне уважене даме о његовој личности: "Он је толико добар да не треба да постоји!"

Та урођена доброта многима се нашла на услузи и подршци у његовом новинарском раду у "Вечерњим новостима", у редакцији за културу. Зато је и било сасвим примерено да се једна од две награде са његовим именом веже за то књижевно/новинарско двојство у стваралачкој личности на које

се он, ипак, често жалио (што је такође забележено у *Опсенаријуму*). Новинарство као свакодневна стриктна обавеза одузимало му је и слободу кретања и слободу изражавања, истовремено изискујујући свакодневно присуство *ту и сада*, уместо његових метафизичких ванвремених и ванпросторних сањарија.

Упркос томе што је Милан Лалић по образовању био философ, а послом новинар, сав његов универзум био је окренут поезији. Тако се и ова књига - болан осврт на његов пребрзо окончан живот и на пресудну улогу коју је имао у развоју опсесионизма као покрета и књижевног правца - усредредила на опсесионистичку коштану срж његовог дела и на узајамно подстицање са својим најбољим пријатељем. Из њихове преписке увиђамо да је Лалић стално обећавао, а онда и одлагао, своје теоријско изјашњење о начелима опсесионизма. Засад нема трагова да је то своје обећање и очиту намеру спровео у дело.

Заузврат, неоспорно је да су његови стихови допирали из једне тамне, но ипак озарене, философске дубине, оне исте коју је непрекидно израчавао његов поносити осмех. Сам Желимир Вукашиновић, бриљантан предговорник Младеновићевих књига *Опсесионизам* и *Дноврх*, прва два тома шестокњижја *Опсесија Ивице Понора*, убедљиво је показао да су и њихов писац и Милан Лалић своју философију исказивали стиховима, па се Лалићева опсесионистичка поетика може елаборисати из његових песама.

Најзад, ниједан осврт на личост и дело Милана Лалића не би смео да занемари две ипак пресудне црте његовог карактера, суштински сводиве на једну, а она се зове *род* - заједнички коренски и значењски садржитељ (његове) *породице* и (србског) *народа! Родољубље!* Тешко је рећи којем су од ова два изданка истог вољеног родног тла били приврженији његови најдубљи осећаји. Своју децу је напросто обожавао, родну Чисту Малу у залеђу Шибеника издизао (а постхумном збирком са њеним именом у наслову и издигао) до моралне националне парадигме, а своју завичајну Бежанију (јер завичај ти је тамо где ти је детињство), отсечену од жиле-куцавице новоизничућег града у песку, собом је самим припајао најпре школским друговима из

Девете београдске гимназије, а потом и песничким и философским пријатељима са студија философије и из књижевних кругова у којима је рано задобио значајно место, све док прождрљиви Нови Београд није прогутао и његову улицу и кућу и преселио га у један од својих солитера.

Ипак, највеће светилиште остаће за Милана Лалића *Двориште са липама* београдског Филозофског факултета у које ће као у простор освојене слободе, у јуну 1968, увести свог тек стеченог пријатеља, две године млађег, тада пред матуром у Првој београдској гимназији, писца ове књиге. Песничко сведочанство о доживотној опчињености мирисом слободарских липа у “месецу најкраће ноћи и најдужег дана” (према песми још једног Лалића - Ивана В. Лалића посвећеној студентским демонстрацијама) дало је тој књизи и наслов и мото.

После увида у снажне родољубиве и слободарске пориве у личности Лалићевој, читалац се неминовно суочава са крупним парадоксом који испоставља његово опсесионистичко одређење - “Празно”, “Бездан”, “Ништа”, “безавичајност”, “лутајуће путовање”, “Ни-због-чега-бивствујући свет”... У том погледу ствар не стоји ни за длаку другачије ни боље код његовог садруга који је на самом крају свог *Опсенаријума* избацио данас већ славну крилатицу “Ослонити се на род!” и потом тим ослањањем од комуниста зарадио робију. Код њега је, међутим, то ослањање произашло из свести о неопходности *критике и превазилажења опсесионизма*.

Да ли су се та свест, та критика, и то превазилажење догодили и Милану Лалићу у познијој фази његовог стваралаштва?

На то питање у овој књизи нећемо наћи одговор. Али чемо са утолико већим нестрпљењем ишчекивати даљи одјек његове поезије у наступајућем нараштају.

ОПСЕСИОНИЗАМ МИЛАНА ЛАЛИЋА¹

- Поводом десетогодишњице смрти
Милана Лалића, 2001 -

Да није било Милана Лалића, можда опсесионизма као књижевног покрета (и правца) не би ни било.

Није Милан Лалић смислио ни име, нити теоријски засновао идеје опсесионизма. Али када је први пут чуо ту реч - било је то када је он био на другој годин студија философије, а ја у четвртој разреду Прве београдске гимназије - одмах је узвикнуо.

- Ја сам опсесиониста!

Реч опсесионизам први пут сам чуо две године раније, 1966, у својој претходној, Деветој (ново)београдској гимназији, од своје несвакидашње школске другарице Тање Живановић. И мене је тада погодио исти гром који ће две године касније ударити у Лалића. Тања је похађала неко "старије" друштво којим се дичила и у којем је тај појам био у оптицају, али никако нисам могао да искамчим од ње подробније (па чак и било какве) податке о тим првим опсесионистима, нити да добијем позив на неки од њихових састанака. Ни до дана данашњег нисам сазнао ко су били ти људи. Касније истакнути правник, најпре тужилац, потом адвокат, она као да никада није схватила шта је произвела својим овлашним саопштењем у којем није било никаквог другог садржаја осим те магичне речи.

Отуда је она, та реч, *опсесионизам*, постала опсесија целог нашег књижевног круга чије се језгро испрва створило у поменутој Деветој гимназији, почев од јесени 1966. године (Бранко Алексић, Слободан Жуњић, Јасмина Лукић, Зоран Зеџ, Слободан Ђукановић, Нада Продановић, потоња Благојевић, Зоран Станисављевић, Драги Мрђеновић, Борис Перовић...), са култном кафаном "Венац" у улици Луја Адамича, у коју смо залазили када би нам због поодмаклог часа погасили светла и затворили врата гимназије.

Лалић је управо те године матурирао и уписао философију, те у гимназији нисмо стигли да се упознамо. Талас опсесионизма проширио се ускоро на књижевни клуб "Фонтана" и сликарски "Атеље 13" у Новом Београду чији је оснивач и духовни вођа био новобеоградска легенда сликар Павле Никитовић Ник. Жуњић је као изузетно даровит сликар био спојна тачка - штета је што се зарад философије сасвим одрекао сликарства, а редовни посетиоци књижевних седељки били су наши школски другови, потоњи академски сликари Јовица Стевановић и Тафил Мусовић и уз њих данашњи истакнут правник Јовица Павловић. Зец, Станисављевић и Ђукановић су те 1967. године матурирали, а Жуњић и ја избачени из гимназије, он доскочивши у Другу, ја у Прву београдску. "Девети круг" се, међутим, није распао, дружина је наставила са окупљањем петком увече у мом стану, у Париске комуне 8/53 ("Пра-Сфаирос") све док посредством Биљане Лукић, Јасминине старије сестре, у фебруару 1968. године, није дошло до повезивања са студентском групом Милета Недељковића, Павла Павловића и Радојка Мрљеша, Павла Косина, Милоша Гвозденовића и Милосава Славка Пешића, и до пресељења дружине у "Фонтану". У том кругу истакнуто место заузимао је млади песник и студент философије Милан Лалић.

Пре нашег "пресудног" сусрета, 4. априла 1968. године, када смо на свечаности поводом отварања водоскока у кругу "Фонтане" (прослава двадесете годишњице Новог Београда) читали своје стихове, већ сам за собом имао исписана два "Опсесионистичка дневника" (први писан од 17. јула до 24. децембра 1967, други у само два дана, 08. и 09. фебруара 1968. године) и "Опсесионистичке сонете" који су управо тих дана изазивали буру у нашој сјајној књижевно-сликарској дружини. Приступање Милана Лалића, годину-две старијег од нас, било је као ударање печата на већ исписан опсесионистички потпис.

У то време Лалић је већ имао написане своје "Псалме". Њихов библијски одзвук био ми је тада непрозиран, готово стран. Био сам, међутим, зачуђен заносом са којим их је он изговарао. А тај занос, који је полако прелазио и на мене, превлачио је преко тих штедљивих стихова чисто лалићевску позлату која ће касније сијати изнутра из дословце сваке његове песме, чак и када је, подлегавши утицају редукционистичког модернизма, у

"Совином вокалу", одлучио да се одрекне своје највеће светиње - *pevawa*. Он је пак тада, са себи својственим поноситим полусмешком, слушао моје строго исклесане катрене и сонете, са беспрекорним метром и римом, као и проповеди о песничкој величини Бранка Миљковића, о коме сам већ тада замишљао студију под називом "Песник европског опсесионизма". Једног дана дошао је са свеже написаном, римованом песмом, истурио и рукопис и свој подразумевајући полуосмех, који као да је хтео да каже: Ако је већ до традиције, ево како ја то радим! Била је то песма чији оригинал и данас чувам у својој архиви, без наслова, којој сада дајем назив "Усамљен си сада". Тек недавно сам с чуђењем увидео да Милан ту песму није уврстио ни у једну своју збирку, једнако као ни песму "Нарцис", коју сам безброј пута слушао на књижевним вечерима нашег опсесионистичког круга, а која се, срећом, такође сачувала међу мојим папирима.

Авај! то није случај са неким другим песмама којих се сећам, између осталих и са оном чију сам једну строфу одабрао за ниску од шест програмских глоса, где сам у друштво Лазе Костића, Диса, Тина Ујевића и Бранка Миљковића ставио двојицу својих опсесиониста - две године млађег Бранка Алексића и две године старијег Милана Лалића, уместо првобитно предвиђених Винавера и Попе. Касније сам те две глосе - Миљковићеву и Лалићеву - прерадио у независне песме ("Али те вечност снови" и "Постаћеш магла"), зато јер су се рукописи били затурили, и посветио их, природно, инспираторима изгубљених глоса. На своју неизмерну радост, недавно сам их пронашао, па је сада прилика да се она "Лалићева" први пут објави и тиме сачува једна строфа незнаних песме, за коју не знам да ли ће икада пронаћи своје катренске дружбенице:

*Ништа сем костура не видим драга
И ноћ везана звездама крвари
И нема више у облацима трага
Одбегли само знају тамничари*

Убрзо су почели да се ређају Лалићеви "мртви песници", који су га у мојим очима одмах сврстали у велике песнике. Тај израз није претеран јер је читав наш круг од почетка био прожет

непоколебивом самосвешћу: Понашали смо се као да сама матица Светског Духа протиче кроз нас. Напросто смо знали ко смо и за то нам није требало ни време нити спољашња потврда за осведочење. Жуњић је често терао шегу следећим разлоговањем: "Како он може бити велики уметник кад га ја познајем!" А омиљена Лалићева узречица (уз неизоставан зрачећи полуосмех) била је: "Ја сам осуђен на успех!" И то је сваком звучало умесно и тачно. Како и не би, када су по салама београдских факултета, студентских домова и јавних трибина одзвањали величанствени стихови попут:

*Мртав песник мири поља и поноре
("Вијон")*

или

*С друге стране Реке безнађе их чека
Надају се ловору када их превозе
Вараће их вечно брда предалека
Пиће бела вина са отровне лозе.
("Мртви песници пред Стиксом")*

Били су то дани великог предмајског (Париз) и предјунског (Београд) студентског врења, и ми смо се, благодарјећи непрекидном песничком дружењу с истакнутим и утицајним студентима, одмах нашли у жижи догађања. Жуњић и ја смо целе те године већ били у гимназијској редакцији "Студента". Осим тога, "Девети круг" је располагао још једним "производом" чији је творац био култни професор философије Милан Ковачевић који нас је и ликом и мишљу неодољиво подсећао на Сартра (отуда и његово име Сарторије у *Опсенаријуму* и мом будућем роману *Предео Жеге*). Тај производ била је самоникла "Новобеоградска философска школа" коју су сачињавали студенти философије на београдском Философском факултету, некадашњи ђаци овог дубокоумног и зрачећег педагога.

Усред "новобеоградске Бастиље", како су с правом називали Девету гимназију, па јој је зато и "Девети круг" (досетка једног његовог истакнутог припадника, касније уредника Студија

Б, Милорада Рогановића) савршено пристајао, усред најљуће идеолошке репресије стаљинистичког кова, коју је над ђацима и професорима спроводио директор Веља Милошевић са својим бахатим црногорским штабом пажљиво бираних професора, цветала је слободна философска мисао!

За илустрацију, ево два примера: На вратима поменуте опсесионистичке кафане "Венац" (друге ваљда и није било на целом Новом Београду) стајало је речито упозорење: "Професорима и ђацима Девете београдске гимназије строго забрањено седење у кафани!". Ми смо, међутим, са нашим професорима Вукоманом Смолковићем и Фадилом Ђевеницом, не хајући, улазили, упркос чињеници да је поменути опасан директор становао спрат изнад кафане. Даље, исту ту трећу годину понављало је само у мом разреду шеснаест - и бројком: 16 - сјајних момака од којих неки данас спадају у сам врх наше културе - почистили су целу једну генерацију!

Поводом поменутог избацивања слободоумних ђака да у овој прилици наведем још један случај који претходи Жуњићевом и мом - "јунаштво" од нас две године старијег Стеве Маџара коме смо се дивили - усудио се да у писменом задатку оспори неки Лењинов цитат који је био стављен у наслов! За тим светлим примером кренуо сам и ја, наругавши се патетичном наслову писменог задатка у славу 8. марта. За своје избацивање Жуњић није морао да користи перо, довољан му је био и језик - рекао је разредној старешини да му се попела на врх главе!

Када су Лалић и Зоран Зеџ, годину за годином, доспели у Капетан-Мишино здање, тамо су их дочекали ранији Ковачевићеви ђаци: Слободан Дивјак, Младен Козомора, Светозар Синђелић, Драган Јовановић и други. Како смо Жуњић и ја већ били сасвим опредељени за философију, наше је студирање, везом "Деветог круга", започело још из гимназијске клупе.

Касније, када смо као апсолвенти водили Факултетски одбор побуњених студената, после незапамћене панике на целом Универзитету коју смо изазвали излепивши двориште Факултета анттитовским паролама, спречивши на тај начин "највећег сина" да тог дана и на том месту прими почасни докторат Београдског универзитета, одредио сам за свог

наследника на месту председника Факултетског одбора студента прве године, тек приспеваши из "Девог круга", Зорана Ђинђића. Али ту се ланац прекинуо јер је Ковачевић, докториравши, ускоро прешао на новосадски Филозофски факултет. После потоњег вишегодишњег дружења са својим Сократом, изгубили смо га, авај, на бесмислен начин 1988. године, у његовој педесетој години, када је тек припремао своја главна дела, после блиставог филозофског и књижевног опуса којим смо се поносили. Тако смо Лалић и ја остали без свог великог учитеља, пријатеља и имењака. Ко је тада могао и поверовати да ће три године касније Лалићу његово друштво постати пријатније од мог.

Дода ли се томе да је у години оснивања Књижевног клуба (1966) за другог професора филозофије у гимназију доспео тек свршени студент Петар-Пјер Живадиновић, одушевљен Кјеркегором (Пјеркегор у *Пределу Жеге* и *Опсенаријуму*), који је са нама играо фудбал, долазио на рођендане и посећивао наше састанке, дружећи се са нама као раван с равнима, стиче се јасна слика о нашој спремности да у студентску побуну укорачимо с надобудношћу повлашћених протагониста који се нису устезали да јој одреде смисао остварења властите филозофије и ударе јој печат опсесионизма.

*

Ништа ми се из тих славних дана није тако снажно урезало у памћење као слика Милана Лалића пред Подвожњаком, како поред Радомира Рока Андрића седи на, студентима начичканом, "револуционарном" камиону, који су ови претходне ноћи отели полицији и са којег су се, путем мегафона, говорници обраћали непрегледној маси студената. Угледали смо га Пјеркегор и ја - и сад мислим да сам прво угледао онај поносити полуосмех па тек онда њега самог - и то је био разлог да започнемо пробијање према првим редовима, не бисмо ли му се придружили. Тучњава која је започела управо у часу када се домогосмо полицијског кордона који се повијао под силовитим притиском студентске воље за пробојем, осујетила је тај наум.

Сутрадан, 4. јуна, када сам успешно пребродило три обруча студентских стража на Студентском тргу, преостао је најтежи део посла - као матурант, дакле не-студент, без индекса ући на Филозофски факултет! У тај час угледао сам на улазу из улице Вука Карацића главну препреку, високог сувоњавог студента поноситог полуосмеха са редарском траком око руке. Какве ли радости! Грљење, љубљење, победнички усклици! Увео ме у узаврело двориште Филозофског факултета као редитељ који вас води на своју представу, а из целог држања као да му је избијао поклич из његове потоње песме "Друго лето":

Чујте под липом звук васкрсле трубе!

Увео ме је у двориште под липама као у светилиште које ће то за њега остати до краја живота.

*Ништа му не могу лажи ништа не могу жбири
Анђео је осмишљен и свој простор чува*

- узвикнуће на крају песме "Долазак очекиваног", упркос томе, или можда баш зато, што је цела нација одслушала 9. јуна лажи из преварантског говора "вољеног председника" који је тобож дао за право студентима, па су жбири оскрнавили светилиште заигравши Козарачко коло. "Очишћење" је дошло четири године касније, са описаним плакатирањем Дворишта - "осмишљени анђео" сачувао је свој простор!

И у тим незаборавним јунским (липањским!) данима у којима смо са мирисом липа први пут (и заувек) удахнули ваздух слободе, и у свим потоњим годинама студирања, све до краја живота, ништа у систему вредности Милану Лалићу није заузимало тако високо и чисто место као Двориште под липама - чак ни свети завичајни простор Чисте Мале, Буковице и Книнске Крајине.

Ово су, међутим, само неке искрице тог, "опсесионистичког осећања" које нас је у сунчаном дворишту Капетан-Мишиног здања заувек здружило с мирисом прасловенских липа. Од свих мојих пријатеља, једино са Миланом Лалићем и Драгињом Урошевић никада нисам доспео ни у какав - ни у најмањи - спор, чак је било незамисливо да до њега дође. Ваљда је зато, из те преустановљене саобразности душа, Драгиња одмах и приступила опсесионизму.

Четврти члан најужег језгра постао је Братислав Милановић, али су ту били и Милосав Славко Пешић, Мирко Жарић Моди, Душко Новаковић, Ранко Стојановић, Љубица Милетић, Слободан Зубановић, Јанко Вујиновић, Радомир Глушац, Вук Милатовић, Јован Пејчић, Милисав Крсмановић, Амбро Марошевић... За велики талас заједничког "генераџијског" наступа заслужна је Драгиња која је горопадном снагом рушила све препреке и отпоре, као што је Лалић био заслужан за опсесионистичку нит која је све то песничко дружење проткивала - он је сматрао да мора постојати неки "изам" који суштински обележава време, и ми смо га имали, убеђени да ће се он једнога дана славити једнако као и надреализам, егзистенџијализам, дадаизам, зенитизам...

До тог "опсесионистичког" обједињавања дошло је ипак тек две и по године касније, у пролеће 1971. године. У међувремену, ја сам урањао у живот своје пренапучене филозофске генераџије - седамсто уписаних на групу за филозофију! чији смо узвишени смисао свакодневно прослављали на безброј оригиналних начина. "Девети круг" је убрзо преузео главну улогу у семинарима и у "пост-револуџионарним" гигањима на Универзитету. Милан Лалић ми је током тог раздобља био "обавештаџац" и "веза" са песницима коју сам прекинуо када смо нас двојица, незадовољни издавачком политиком клуба и неиспуњеним обећањима, напустили "Фонтану". Онда су ме, у касно лето 1969, жар пренапрегнутог срца и укус "пусте ловине" отерали све до Париза (и потом Лондона), где сам имао сазнати да наше заједничко име на француском (и на латинском, немачком...) значи БЕЛИ ЈАСТРЕБ - онај који своје венчање обавља високо у небу, изнад облака, са Висином и Азуром као кумовима, са Сунцем као Старим Сватом!

Та вест, изронивши Лалићу из коверта са мојом париском адресом (он је био први међу пријатељима који је сазнао за моје ново боравиште јер сам на пут кренуо у највећој тајности), претвориће се под његовим пером у песму "Boulevard Saint Martin", оверену "Печатом вароши сремско-карловачке" (каква најаву свега онога што ће нам Сремски Карловци касније значити!) и у непролазан симбол вечитог песничког пријатељства:

Певајмо Јастребу што нас спаја

- изронило је сад једног јутра из коверта са Лалићевим рукописом,
у броју 4 париске улице чије име носи та песма,

*Песми смо блиски јер знамо за мутне
еликсире и где почињу земље и воде,
воде веровања, истинске, прећутне.
Крила нас зову да нам пут преброде*

стајало је на крају песме - крила нас зову! нас, "јетке у смрти"! А само стих пре тога горко предсказање, тајновида помиреност са Усудом кога песник чак зазива да спроведе у дело свој, само њему знан, наум:

Нек нас безазлено јутро сатре.

И заиста ће такво једно јутро - авај! било је заиста јутро!
- деветнаест година касније, сатрти песника који је, међутим, већ у овој песми, "топлу сен јастреба" распростро преко целе оне кобне вечности која наступа када доспемо "иза предела слепих за наше крвотоке":

*Сићимо у своја стопала. Топла је сен
јастреба кад закопа трагове ватре
иза предела слепих за наше крвотоке.
Нек нас безазлено јутро сатре.*

Ко је тада могао наслутити горку видовитост ове песме?
Додуше, у следећем свом писму песник на самом почетку, једноставним а потресним речима, исповеда оно најсветије своје душе, што би могло упућивати на неко од трагичних исходишта љубави, и можда би сама Уклетост пружила своју руку на песника да се та, управо тада зачета заљубљеност, није претворила у најсрећнији догађај његовог живота:

"Драги пријатељу,

Изињавам се што тек сада одговарам на твоје писмо.

Заљубљен сам. Овога пута заиста озбиљно. Ако бих се одрекао те жене, одрекао бих се себе самога, она је постала неодвојив део моје душе. Без ње не могу и не знам шта ћу урадити ако она оде.

Нико не зна колико је волим, а волео бих да то сви знају и знаће, сигуран сам у то. Ти си први коме сам се поверио."

Она није отишла, а за његову, и њихову љубав, сазнали су сви. Бели Јастреб досезао је током година Висину и Азур и одозго се три пута враћао са птичићима, чији је долазак на свет доживљавао са толиким детињим чуђењем, усхићењем и поносом, као да пре њега нико никада није постајао оцем!

Ништа ми није изгледало природнијим него да после дубоке пренеражености његовим изненадним одласком, приликом потресног опроштаја у УКС, када су сви присутни пријатељи читали по једну песму преминулог друга, на предлог Радомира Смиљанића, успоставимо награде за песништво (одн. за прву књигу песама лирско-метафизичког смера), и за књижевно стваралаштво новинара (родом из српских Крајина), које ће обе носити име Милана Лалића и подсећати на два суштинска обележја његове личности која је он, оним својим описаним осмехом, и својом "осуђеношћу на успех", израчавао са највећим поносом. Награде "Милан Лалић" додељиваће наредних осам година мој "Сфаирос" и "Вечерње новости", на дан песникове смрти (5. новембар) и уручивати их на дан славе "Сфаироса" (21. новембар).

Мало је ко у тренутку, ван круга неколицине најближих опсесиониста, располагао повлашћеним знањем о томе, колико је велика књижевна и каква дивотна људска личност био песник из Чисте Мале и Бежаније. Касније ће се неки од лауреата "његових" награда у чуду питати - ко је тај Лалић кад није ни чувени романописац Михајло, ни једва мање чувен велики песник и преводилац Иван В. Лалић. За њих је то, међутим, био пут да се упознају са његовим делом и да нам се придруже у жаљењу за песмама и књигама којих нас је лишио својим пруграњеним одласком.

* Иако би ово сведочанство о доживотном (и послеживотном) пријатељству две кључне личности опсесионизма хронолошки пропадало крају ове књиге, ипак је прикладније да све њене токове осветли с почетка. Разлог томе је увид да текст врви од драгоцених података о личностима које су проткивале "херојске дане" опсесионизма, па ће читаоцу олакшати проход кроз време у којем је он настајао, а посебно доживљај атмосфере која је прожимала међусобне односе опсесионистичке дружине.

ГЛОСА О ПРОЛЕЋНОЈ ЧАРИ

Ништа сем костура не видим драга
И ноћ везана звездама крвари
И нема више у облацима трага
Одбегли знају само тамничари

Милан Лалић

Минуше јесење кише. И позаспаше звери.
Шумом се расу снег и чежња блага.
О, сањају ме гробља и шире двери:
Ништа сем костура не видим драга.

А мирисаху зоре. И беше цвећа.
И љиљани нас чедно осматраху у јари.
Сад дрхте харфе. И пламсај свећа.
И ноћ везана звездама крвари.

Острвљем трошним мог архипелага
Заборав чезну безгрешни олтари.
И нема више у облацима трага

Зефирног неба. Гле, пролећне чари
Заспале једном у очима мага
Одбегли знају само тамничари.

*Просинак (децембар) 1968,
Предео Жеге (Нови Београд)*

Криле Белић Јастребић

У ДРУШТВУ ВЕЛИКИХ ПЕСНИКА

(Милан Лалић на месту Станислава Винавера)

- Поводом песме "Глоса о пролећној чари" -

Околност да ће из коначног рукописа шест Младеновићевих глоса "испасти" и Станислав Винавер упућује нас на "опсесивну" тиранију броја *шест* чију бисмо догматску обавезност могли разумети и као интуитивно употребљено "мерничко" средство да се "измери безмерје" (вид. у Младеновићевом *Реснику* песме "Огрлица од тридесет слова" и "Мерник").

Винаверово место заузеће Милан Лалић. Ево неискоришћених стихова непревазиђеног језичког мага, кога је млади песник иначе у сваком погледу сматрао својим учитељем (већ знамо да је о њему писао матурски рад):

*Мисли се стичу као разјарена јата
Што носе звездан разбуктали брод
до оног часа безданих горчина
кад светлост није ни помоћ ни спас.*

Оконост да се Лалић тек накнадно сврстава у "шест великих песника" јасно указује да је током осмомесечног настајања "Глоса" старији пријатељ, под утицајем млађег, "бели стих" својих "Псалама" преливао у снажан сонетни изражај "Мртвих песника" и одиста муњевито израстао до највиших песничких врхова.

ОПСЕСИОНИСТИЧКА СИНТЕЗА СВИХ УМЕТНОСТИ

Нов покушај оснивања часописа

*(Крај априла 1968, стан Милана Младеновића,
Париске комуне 8/VIII, ст. 53, Нови Београд)*

Милан Младеновић: Најпре ћу изложити разлоге за покретање часописа. Сви знамо да та идеја није од јуче. Покушали смо још док нас нису разјурили из Девете...

Зоран Зеџ: Чекај, разјурили су само тебе (*грохотан смех*), ми смо по природи ствари после прешли на факултет, Надица, Ђукановић, Станисављевић, ја...

Слободан Жуњић: Па ваљда су и мене...?

Зеџ: Тачно, али то је било пре, ти си био претеча, већ си био у Другој кад смо основали секцију. И прикључио си нам се касније.

Милан: Свеједно, осећамо се разјурено, макар не и разбијено, гледај где смо приморани да се окупљамо...

Јасмина Лукић: Ништа нам код тебе не фали. Бар нас онај домар не избацује после сат времена...

Драги Мрђеновић: И не вреба нас Веља, да нас не пусти у "Венац". (*Веља Милошевић, строги директор Девете београдске гимназије који је становао у истом улазу зграде у улици Луја Адамича у којој се налазила тада једина новобеоградска кафана "Венац" у којој су опсесионисти столовали када би их домар Мирко увече "истерало" са редовног састанка литерарне секције. Прим. прир.*)

Борис Перовић: Или да нас из њега избаци, са све Смоловићем и Ђевеницом, кад у њега уђемо. (*Вукоман Смоловић и Фадил Ђевеница, професори књижевности и предвојничке обуке, повремено посетиоци састанака литерарне секције. Прим. прир.*)

Биљана Лукић: Али од идуће недеље почињете са редовним састанцима у "Фонтани", прикључујете се студентима...

Нада Продановић: Они се *нама* прикључују!

Милан Лалић: Ако се Милан нагоди са Милетом (*Недељковићем, прим. прир.*) око часописа и ваших књига у првом колу, тј. *наших*, јер ја од првог тренутка припадам овде, они су се скупили с коца и конопца, а ја сам као и ви одавде, с *Новог* Београда и *Старе* Божаније.

(*Смех због наглашавања "Новог" и "Старог"*)

Милан: Углавном смо се све договорили, била је Биљана, идуће недеље прелазимо у "Фонтану". А часопис је заиста један од услова преласка, да обезбеде финансирање.

Жуњић: Па ваљда и своје прилоге?

Милан: Наравно, али то није наш услов, па то ваљда њима иде у прилог.

Зец: Да ли то значи да ће часопис бити отворен за широк круг сарадника? Да тако не постане безличан, па ми те људе и не познајемо!

Милан: Затвореност часописа носи опасност од исцрпљивања идеја. Први број би, ипак, требало да буде искључиво наш, са њим се представљамо Клубу, тј. старијим другарима, а у другом и осталима би могли да сарађују они који се осете побуђеним или позваним.

Жуњић: Поздрављам то разумно решење.

Милан: Хајде да се сад вратим на разлоге за покретање *нашег* часописа.

Јасна: Врати се!

(*Смех*)

Милан: Када, дакле, прошле године нисмо успели да добијемо паре и подршку за часопис од школе, надоместили смо то сарадњом у "Графичком подмлатку". Да нас нису разбили, или бар да сам ја остао у школи - јер Јасна и Бане се нису довољно потрудили да се договор оствари - сада бисмо имали свој подлистак у "Подмлатку" и звао би се "Жега".

Лалић: Леп назив, али ми то ниси спомињао. Зашто "Жега", зар ниси могао да смислиш нешто из домена опсесије?

Милан: Па зар нисам? Зар није "жега" ознака наших младих година? И зар и из наших ушију не избија исто колико из овог песка којим се суше мочваре?

Нада Продановић: Теби није, али мени јесте. Кад сам о њему за "Подмладак" писала "Почетак једног песника", прегледала сам шта је све скрибоманисао откад је научио да пише...

Милан: ... Шкрабоманисао!
(Смех)

Нада: Тамо има песма о Новом Београду у којој пише отприлике ово исто што сада рече. Колико си имао година тада? Дванаест?

Милан: Једанаест.

Жуњић: Јесте лепо, али је претерано. То је онда још и могло, за тај подлистак, али сад, за овај часопис, још треба да разговарамо.

Милан: Слажем се. Сада је битно да се нађе заједничка платформа, а она подразумева однос према књижевној традицији, раскршћавање са њом, али и истицање токова на које ми желимо да се надовежемо.

Жуњић: Шта је то што оправдава часопис? Да ли постоји једно плодотворно врело?

Надица: Да, постоји! Ти још ниси био са нама када смо се сви одушевили идејом опсесионизма.

Жуњић: Па добро, Милан ми је све потанко испричао, још када се сретосмо у дворишту. Схватам и прихватам да је то велика идеја. Али не можемо да на њој заснивамо часопис.

Милан: Слажем се. Основ часописа треба да буде знатно шири...

Лалић: А да се опсесионизам покаже кроз однос националног и интернационалног.

Милан: Баш тако. С националне тачке гледишта, најпре треба да преиспитамо користи и штете од реформе Вука Караџића. И да озбиљно кренемо путем језика на који нас је усмерио Станислав Винавер. Ваља нам рехабилитовати оне вредности које су у току историје запостављене...

Лалић: А са интернационалне тачке, опсесионизам нас води ка философском преиспитивању смисла наше западно-европске цивилизације...

Милан: ... Острашћене својим самопоништењем, као и све претходне...

Биљана: Чекајте, бре! Куд сте запуцали у те далеке мете! Наше је најпре да будемо строги и радни, и да резултат рада клуба буде часопис.

Зец: Допао ми се предлог да прво имамо спремљен материјал за првих неколико бројева.

Жуњић: Није важан квантум чланака.

Зец: Нисам ни мислио квантитет него квалитет.

Жуњић: Треба утврдити да ли имамо нешто да кажемо и зашто то говоримо.

Борис Перовић: Треба ли сад да створимо платформу па да је предложимо клубу?

Милан: Да, у жижи треба да буде статус наше културе пре и после Вука, затим песници који су у сенци иако су носиоци највиших вредности. Ваља нам обратити пажњу на Средњи век.

Жуњић: Обради те теме о нашој култури и поднеси као тачку дневног реда следећег састанка. Да следећи састанак буде о концепцији часописа.

Борис: Беспредметно је разговарати о тој рехабилитацији ако претходно потпуно не одредимо смер часописа.

Јасна: Проблем је да ли ће часопис изражавати многогласје или ће се везати за један чврст смер, са јасним ангажманом.

Жуњић: Многогласје је немогуће због кохерентности часописа. Из једногласја проистиче критеријум, то је неопходно ради усаглашавања...

Зец: Питање платформе у односу на креативне радове. Са којих позиција се ствара...

Жуњић: Програм сам собом обухвата критеријум.

Тике Јелић: Зашто не бисмо за први број позвали неке познате људе?

Биљана Лукић: Да запитамо те људе шта мисле о оваквој делатности.

Зец: Касније, када већ будемо имали часопис, онда их можемо пустити да говоре.

Жуњић: Тек нам предстоје мукотрпни часови усаглашавања. 1. Да ли то да буде клубски или козмополитски часопис? 2. Вишегласан или једногласан? 3. Да се бави естетиком? Критиком? Поезијом? Драмом? Философијом? Политиком?

Милан: Часопис треба да буде европски! Са великим претензијама, али не и препотентан. Треба да буде отворен, али кроз клуб.

Милан Лалић: Клуб треба да буде нека врста савета листа.

Милан: ... И да заступа наш опсесионизам, држећи се широког многогласја које, међутим, има обележје сазвучја, и свезвучја. Сваком одмах треба да буде јасно да је то часопис истомишљеника. Часопис усаглашених идеја!

Лалић: Немогуће и недозвољено је да нека пројектована већина које, уствари, нигде нема, узурпира мањину чврсто повезаних истомишљеника који су се и повезали да до целог покрета уопште дође...

Жуњић: Такав часопис био би огласна табла клуба. Он би интересовање читалаца и чланова стално усмеравао ка нашем стваралаштву... Педесет посто нека буде поезија.

Јасна Лукић: Треба да се задржи на поезији, прози, драми, музици, критици, естетици, ликовној уметности. Критичко писање о друштвеним проблемима нема баш много оправдања...

Милан: Сем ако се успоставља трајан однос према утврђеним вредностима, према традицији.

Јасна: Наравно, са становишта утврђене платформе и наших критеријума. Да ли ћемо се трајно организовати на аматерској основи. И да ли се лист ограничава само на Београд?

Милан: Нема никаквих ограничења.

Јасна: Лист, наравно, треба да буде отворен, високог квалитета, а основно мерило избора ће бити критеријум који произлази из становишта листа.

Милан: Лист ће прихватати полемику, пазећи, наравно, да се не створи "ућукијада"...

Зец: Ваља на време рашчистити односе са Комитетом. Хоће ли они толерисати прилоге људи ван клуба?

Жуњић: То ћемо решити формалним путем.

Биља Лукић: Не треба сувише повлађивати Комитету.

Милан: Не треба никако, али ваља поступати дипломатски. Очекујем пуну слободу. Да питање Комитета скинемо с дневног реда. Требало би да пређемо на техничке проблеме.

Јасна: Али пре тога још једном постављам питање критеријума.

Жуњић: Чињеница је да оснивамо часопис да би смо рекли барем нешто што звучи ново.

Милан: Припремићемо за сваки број чланак који ће да образлаже наше ново становиште, опсесионистичка синтеза свих уметности, традиција уграђена у модернизам, посебно кроз наш језик где поезији прискаче у помоћ философија.

Жуњић: Спреми, Милане, свој програм до следећег састанка, а сад пусти друге људе да кажу своје мишљење.

Биљана: Правимо ражањ за концепцијско решење, а зец још у шуми.

Лалић: Ма откуд у шуми, види колики је ту поред тебе.

(Општи смех)

Ана Хан (повлачећи Зеца за уши): А ево и како је наћулио уши!

(Урнебес)

Жуњић: Права зечина!

Ана: Којим ће питањима лист да се бави? Наравно да хоћемо да кажемо нешто ново, да рехабилитујемо снаге које су из било ког разлога занемарене. И да осветлимо затамљене стране неких проблема и личности, као што се Дарел у *Александријском квартету* четири пута враћа на исте, већ описане догађаје...

Биљана: То је сувише широко. Треба одвојити програм од концепције.

Зец: Можемо ипак постићи нешто посебније. Дискусија не може шкодити сређивању програма.

Жуњић: Овде је ипак само петина оних који треба да сарађују.

Борис Перовић: Атеље 13 и наш Књижевни клуб су створени због уметности, па самим тим лист и треба да се бави питањима уметности.

Лалић: Ту је и философија. Часопис за уметност и философију.

Жуњић: То је препотентно. У нашим годинама ми не смемо да напишемо "за философију".

Зец: Написаћемо "за уметност и естетику", а естетика ће подразумевати и философију.

Јоца Стевановић: Хајдемо мало на ликовну страну, на облик листа. Како ће изгледати предња страна? Празан стубац прошаран оним Милановим арабескама које дају смисао опсесионизму? Па онда цртежи инспирисани песмама и текстовима?

Жуњић: Однос могућности и жеља одмерићемо приликом уређивања.

Милан: Искључене су илустрације на свакој страни. А у заглављу сваке рубрике требало би да стоји мото који је у вези са концепцијом...

Биљана: Ево, можемо да прогласимо графичко и техничко уредништво. Јоца већ има искуство, а ту је и Таса, па Борис. Имаћемо помоћ штампарије и Флоријана за проблеме графике.

Јоца: Почетне стране средњевековним словима...

Таса: Да, да! И важно је одмах да се зна да нема никаквог хонорисања.

Жуњић: Важно је обезбедити јединство текстова и илустрација.

Милан: До следећег састанка да сви размислимо о формату, папиру, повезу... Које су штампарије најповољније...

Зец: Јоцо, да идеш у штампарију и да се распиташ о могућностима штампања.

Милан: Даћу ти контакт за Шабац и Добрачину. А што се тиче дистрибуције, тренутно је преурањено...

Лалић: Нисмо решили питање философије у часопису.

Жуња: Једно су философске амбиције у младости, а друго неминовне грешке и падови. Зашто да се томе сад излажемо?

Милан: Да ли постоји неки часопис за оригинално мишљење у философији или се све своди на приказе, препривања, коментарисање...?

Биљана: Ограђујемо се од чисте философије.

Јасна: Одбацује се назив "философија" у наслову. Немогућ је разговор о философији у младим годинама.

Милан: Сасвим напротив! Шта нас спречава да бар разговарамо? Али видим да су сестре Лукић отвоориле антифилософски фронт, па ме то обавезује да још мало размислим. Где да пуцам у најдража створења!

(Смех, напетост попушта)

Жуњић: Па нећемо ваљда стварати философски систем, да би смо га покривали "философијом" у називу.

Лалић: А шта ако смо га већ створили? Зар нам Милан није измислио опсесионизам? Зар то није оно ново што хоћемо да кажемо?

Милан: Ма нисам ја, Тања Живановић. Али осим речи, никада не хте ништа више да каже, не знам одакле је то ископала.

Нада Продановић: Ма она је то млатнула, али ти си томе дао тежину, озбиљност.

Јасна: Зар опсесионизам није нешто као идеја о уметности, тиче се сликарства, поезије...

Лалић: Али то све ништа не вреди док не добије философску подлогу, а ми је имамо.

Биљана: Сувише је то далеко од стављања имена философије у назив нашег часописа.

Зеца: Па онда да се гласа.

Жуњић: Следећи пут. Да прво припремимо материјал за број, па да онда одлучујемо.

Лалић: Ако је већина за, шта има да се припремамо?

Милан: Обећали смо Милету *(Недељковићу, прим. прир.)* да ћемо идуће недеље иступити са планом. Састајемо се поново у уторак. Припремите дотад своје предлоге за програм и прилоге.

Јасна: А ти не пропусти код Црњанског сутра у десет!

Биљана: Треба посветити пажњу техничкој страни.

Јасна "Е, то је тек ражањ за зеца!"

Жуњић: Због квалитета, лист треба да излази једном у два месеца. Први број треба припремити за пролеће.

Биљана: Касно је. Треба бар у децембру. За 2000 примерака, за почетак ће бити довољно 800.000 дин.

Милан: Треба радити као да часопис излази сутра. А што се тиче поезије, посебно ћу нагласити...

Жуњић: Ма немој сад да се парцелишемо, прво ти припреми програмски оквир.

Милан: У програму су књижевност, дакле поезија, проза, есеј, критика, затим ликовна и музичка уметност, позориште, филм. У свим тим областима и гранама треба програмски подцртати наша стремљења.

Жуњић: Да, посебно зато што је основни проблем у нашој уметности да ниједан југословенски часопис нема своју идеју и програм.

Зец: Важно је да имамо договор у ширем смислу, хармонију међу нама самима. Часопис треба да буде једно добро компоновано дело. Примарнији је наш однос према збивањима, а историју - Вука, Винавера итд. - набацивати као секундарну ствар.

Милан: Како то мислиш "секундарну"? Па како да тумачимо збивања ако се нисмо одредили према традицији, установљеним вредностима, докле да то понављам? Зар целе ноћи да причам зашто је важан Винавер...

Жуњић: Молим те, немој! Хоћу да расправљам тачку по тачку. Дакле, најпре програм, а у њему наш однос према свету. Зар смо основали часопис да бисмо показали свој поларитет према традицији. (*Запева "Марамница ми је у предсобљу..."*)

(*Грохотан смех*)

Милан: Питање мањкавости Вукове реформе, па онда Винаверов приступ нашем језику, полазишта су за настанак једне поезије...

Зец: Зашто само поезије? Зар се не сећаш шта си говорио о философији"

Лалић: Па добро, и философије, рекли смо да се то подразумева. Зато имамо опсесионизам.

Жуњић: Е то сам чекао.

ОСВАЈАЊЕ СЛОБОДЕ

- Студентске демонстрације у јуну '68 -

(Одломак из поглавља "Тетка Деса и чика Тито" у књизи Крај брзоног времена, 2001, први том)

(...)

- Сећате ли се, Десанка, јуна шездестосме, када Вас је неко, у име побуњених студената, звао телефоном из Удружења књижевника да подржите демонстрације и...

- ... и да дођем у двориште Филозофског факултета...

- ... у које Вас је потом, уз овације хиљада студената, и довео исти онај студент који Вас је из Удружења и позвао?

- Ко се не би сећао тог величанственог тренутка!

- Е тај назови студент - јер он је тада заправо био предматуром у Првој београдској гимназији, тај Ваш Хермес који Вас је довео у вреву Капетан Мишиног здања, то сам био главом и брадом (додуше без садашње браде) ја! А уз мене је био Милан Лалић, мој школски друг из Девете београдске гимназије, две године старији, који је први приступио опсесионизму када сам идејом опсесије заразио цео наш књижевни круг и клуб...

- Заразио? - прену се Десанка из прелиставања „Душа градова“. - Шта ли то рече? Чиме си их то заразио?

- Опсесионизмом. Опсесивност је заједничко обележје сваког уметничког и уопште стваралачког чина. Она лежи у основи преокрета модерне уметности, а њој у основи налази се опседнутост Празним, празнином у срцу бића којом оно увек изнова препорађа свет.

- Види, види!

- Тако је и наша - условно говорећи наша - западњачка цивилизација опседнута Празним, тј. властитом смрћу у којој се у душама најбољих њених изданака силовито језгри нагон за опстанком, за новим почетком, за препорађањем које ће уствари бити превазилажење, очување стеченог у једном новом,

племенитијем облику. Ти најбољи јесу уметници, и зато они иду испред, често, уствари готово по правилу, несхваћени, у судару са трулежним силама опстанка у смрти које неумољиво воде одумирању, самоукидању.

- Види, види!

- Једнога дана ће цела светска побуна омладине из шездесетосме бити стављена под ту ознаку, под барјак опсесионизма. А код нас више него сигурно.

(...)

- Ти си, дакле тај који ме је онда довео на Филозофски факултет!

- Како сам био радостан када сте одмах пристали да дођете! Пре Вас, Иво Андрић је достојанствено одбио, није, вели, то на њему да пресуђује, његово време је прошло. А Михаило Лалић се изговарао да је болестан! (...) А што се мене тиче, ускочио сам у демонстрације такорећи од првог тренутка, право из кревета, у чарапама које једва натукох, у поноћ између 2. и 3. јуна, јер су студенти, кренувши из Студентског града, пролазили испод мог прозора, замислите улицом *Париске комуне*! Утекао сам родитељима који хтедоше да ме спрече. После ме је отац тражио по бојишту, надомак чувеног Подвожњака испод пруге Београд - Загреб који је, као што знате, био једини пролаз према Извршном већу и уопште прма граду, па су студенти туда морали да прођу. Тражио ме је и међу рањеницима - то је била истинска пучњава, људи су око мене падали - које су преносили у зграду новобеоградске Општине, док сам ја у Студентском граду, где се бејасмо повукли, иако још гимназијалац, матурант, састављао и лично у машину укуцавао побуњеничко саопштење које ће бити прочитано по оправци демолиране радио-станице.

У свитање, пре но што ће то саопштење бити прочитано, сетих се родитеља и њихове бриге те кроз Предео жеге похитах према кући - Предео жеге је Нови Београд из мог детињства и дечаштва, назив моје песме написане пре напуњене дванаесте године, као и будућег романа о времену када је жега избијала што из песка којим су затрпаване вековне мочваре у међуречју Саве и Дунава, што из наших ушију.

Скоро да не памтим тренутак већег усхићења од тог часа када у улици која сечимице, из Народних хероја, иза леђа Фонтане, избија на Париске комуне и на моју зграду, у 05h ујутру, уз цвркул тек пробуђених птица и лаку разданицу, угледах своје брижне родитеље шћућурене на прозору нашег стана на осмом спрату улаза бр. 8! Иза леђа зграда Зорана Зеца, десно Бранка Алексића, и још више у дубини "Три сестре" Илије Поповића и изабранице мога срца Слободанке Цицмил - Венке Свилокос из *Предела жеге*, којој сам колико те ноћи победнички махао, при повлачењу са Подвожњака, десно *Фонтана* у којој цвета наш Књижевни клуб и пред којом је, на митингу поезије 4. априла, у част двадесете годишњице почетка изградње Новог Београда, започело моје доживотно пријатељство са Миланом Лалићем, и на чијем је углу, према улици Отона Жупанчича, своје мудре савете случајно наишавшим ученицима и познаницима делио мноштво именовани Пјеркегор - мој млади професор философије Петар Живадиновић - све се то случиваше у изненада искрслу самосвест да се управо у тај час догађа сливање свих животних токова у неразлучиву пуноћу која свеколику будућност сагледава из свеколике прошлости, и да такво једно *сада* никада нећу заборавити.

Онда ме је, три сата потом, поново пробудило клицање демонстраната, онда сам поново, из кревета, протутњао кроз решето родитељских руку, онда опет Подвожњак, овога пута кроз шпалир полицајаца, онда Пјеркегор у маси кроз коју се пробијасмо ка првим редовима испред којих стајаше камион и на њему, међу осталима, Радомир Роко Андрић и Милан Лалић један уз другог, онда Вељко Влаховић и дугоруки Влада Мијановић, Влада Револуција чији су поклицы "Не слушајте га, ми морамо проћи!" изазвали ритмички слоган масе "Тито би нас пустио, Тито би нас пустио!", онда Пјеркегоров шапат у моје ухо "Тито би нам спустио" који се претвори у наше заједничко скандирање које прихвати маса...

- Баш сте били ђаволи - добаци уз ситни кикот Десанка, тобож срамежљиво и љутито погледавајући по присутнима.

- ... онда изненадна команда "Удри!" у тренутку када се Пјеркегор и ја управо пробисмо у први ред који се тискаше са

бедемом полицајаца који нагло одступивши пореметише равнотежу притиска и отпора те ми по закону инерције (трости!) попадасмо - први ред за напредовање, али последњи за бежање, онда извлачење са дна гомиле, тучњава пендрецима, Милош Минић, тај целат Драже Михаиловића, и његов самозаборавни поклич "*Туците мене, то су наша деца!*" - што послушни момци са палицама, "умној патњи несвикнути", како рече Брана Петровић...

- Ах, већ Брана! - оте се Десанки.

- ... што ти жестоки момци радо и учинише, онда плавокоса девојка коју у слаломском трку угледах иза себе како је бесвесно лежећу премлаћују зверови, те обрнувши смер трчања, улетех међу њих и зграбих беживотно тело вилински лепог лица са којим се у наручју упустих потом у шекуларски слалом кроз одбрану Титовог тима...

- Какав слалом?

- *Шекуларски*, чули сте ваљда за Шекуларца, фудбалера, таквога мајка никада више неће родити. Његови дриблинзи и варке тела бацали су противничке бекове на супротну страну - тако сада и преда мном падаху ови Титови, а "центар-халфови" иза леђа распаљиваху пендрецима по глави не само мене, него и онесвешћену девојку, све док се два нова "центар-халфа" зверски искежених лица неотклоњиво не испречише, и ударцима ми смрскаше наочаре и одузеше свест, онда светлуцаво буђење под пендречењем и шутирањем, заборав свега и гола снага опстанка, скок, нокаутирах једног, па другог, трк и прикључивање бежанији, и тек ми се тада врати у свест сирота девојка, али је било касно за повратак, онда моја улица, народ начичкан на прозорима, па и на мом, на осмом спрату моје зграде, машем и продужавам према Студентском граду, а у усијаном ми се уму сами од себе слажу стихови:

*Доста је било гнева
Нећу више да претим
Досад сам био гневан
А сад ћу да се светим,*

онда поново Студентски град, све ври, превијање рана - сав сам изубијан - гле! ту је сада и Марко, мој отац, Ваш комшија -

напомињем Десанки - пробија се у Главни штаб, јер ту му је, као професору Правног факултета, и место, затим се заједно враћамо кући - јесмо ли се коначно, први пут у животу, усагласили? - кад оно, поподне, а врата закључана, ни за живу главу на митинг у Студентски град! - прописује моја мајка!

Онда петогодишњи мој брат, мали Кокан, чија га је мајка, најмлађа моја тетка Рада, она што је друговала са Бранком Миљковићем, баш у тај дан довела из Обреновца - сада је он дика Електротехничког факултета - *"видео сам где је сакрила кључ"*, рече и заиста ми показа и даде у руке кључ излаза у Слободу, онда на вратима сама *"кључарка"*, оличење исправности и најтврдокорнији баштиник антикомунистичког устројства целе моје породице - још добро памтећа жртва комунистичког терора, *"Ти на врата, ја кроз прозор"*, завапила је, али ја сам ипак протутњао кроз врата оставивши је крај отвореног прозора на осмом спрату, онда митинг, ватрени говори против режима, кад ево поново мог оца, са својим студентом Слободаном Милошевићем, честим посетиоцем наше куће, јер његова девојка Мира Марковић становаше у нашој згради, на четвртом спрату у Париске комуне 8 (а становала је и у бившој, у павиљону 20 Предела жеге, код своје тетке) - један је секретар КП на Правном за професоре, други за студенте - али сада изненада неистомишљеници, јер овај последњи, на моје отворено негодовање а очево прећуткивање, сваки час понављаше, *"да сам ја власт, све бих ја њих побио"*, онда сутрадан ујутру пробијање према новоустановљеном средишту побуне, Философском факултету, полицијске и студентске страже, да се најзад, када ми се цео огроман гимназијски напор да продрем у студентско светилиште учинио узалудним, на последњем бедему, у улици Вука Карацића, на улазу у Двориште под липама које су тада, наравно, у јуну, у липњу, тако раскошно, тако предачки, тако словенски, опојно, мирисале - на истом оном улазу кроз који ћу само три дана касније провести и Вас, да се баш на томе месту, као главни редар, нађе управо мој опсесионистички следбеник и садруг Милан Лалић, са црвеном траком Слободног универзитета на левом рукаву...

Криле Белић Јастребић

ОПСЕСИОНИЗАМ ИЗМЕЂУ СТАМБОЛИЗМА И ЦЕНТРАЛИЗМА

- Одломак из Дноврха -

(...)

По окончаном летовању које је изнедрило “Небоземке”, започео је нагли премештај из павиљонског “Венца” у боемске кафане београдског “Латинског кварта”, у којима ће у ритму луде песничко-музичке бономије, а уз живо певање Звонка Богдана, своје последње дане одбројавати чувена Стамбол-капија, уступајући место светилишта настајућој новој згради Филозофског факултета, у чије ће се темеље из суседног “Дворишта под липама” преселити и узидати полет настајућег философско-уметничког опсесионизма, у најмању руку због пуког присуства његових оснивача полагању њеног камена-темељца.

А ови су се у “Стамболу”, на челу са “староседеоцем” Миланом Лалићем, придружили шароликој песничкој, сликарској и философској дружини студената околних факултета и уметничких академија, на челу са уредницама студентских гласила “Студент” и “Видици”, коловођама демонстрација, и “глумцима” оближњег академског позоришта “Сцена” (која се налазила на улазу у Филолошки факултет са стране Кнез Михаилове улице, чије је кључеве и судбину држао у својим рукама Миле Недељковић).

Ту ће оснивач опсесионизма и две године старији Лалић (који ће га и “уписати” у тај клуб) са већ истакнутим књижевним “именима” као што су Брана Петровић, Божа и Алек Вукадиновић, Драгиша Калезић, Мирослав Јосић Вишњић, Раша Ливада... делити кафански дим и боемско послереволюционарно врење те “опсесијом” и вињаком заливати нов

веселачки песнички покрет стамболизам који ће се ускоро комично прекрстити у централизам, када се весела дружба принудно буде преселила у суседну кафану "Централ". О тим данима оставила је у књизи својих успомена дирљиво сведочанство "стамболисткиња" Мадлена Хорват, потоња Јанковић-Цептер, тада студенткиња књижевности, будућа највећа задужбинарка у култури модерне Србије.

Истовремено се, међутим, "премештај" вршио и у супротном смеру Бранковог моста - све већи број студената-писаца хрлио је на леву обалу Саве, у "Предео Жеге", на све ужаренија књижевно-ликовна дружења у "Фонтани", "Атељеу 13", "Венцу", те у самом "Опсенаровом" гнезду, у улици Париске комуне 8, преко пута "Фонтане" и књижевног клуба.

Слава клуба ширила се муњевитом брзином, па је тако, уз бучне наступе у Студентском граду и Дому омладине у Београду (вид. у Прилозима жестоку негативну критику Драгомира Брајковића објављену у "Омладинским новинама"), уприличено и гостовање у Апатину и Сомбору, где су клуб, осим Лалића и Маглића, представљали Милосав Славко Пешић, Тике Јелић и Младен Ломпар.

Песнику су остали незаборавни и веселачење са апатинским тамбурашима у чарди на Дунаву ("Ко иде?" - "Капетан Коча!" - "Шта носи?" - "Сто банки за музику!" - и онда лепљење стотке на чело музиканта!), и раскалшна харемска ноћ у сомборском девојачком интернату.

Са осматрачнице удаљене безмало пола века, необично изгледа да су баш та петорица, због више или мање оправданог незадовољства, убрзо напустила клуб.

Милан Лалић

BOULEVARD SAINT MARTIN

Милану Младеновићу

Певајмо јастребу што нас спаја
сеном пророка, сличном у камену
звезди угаслој. Пев ће његов у пламену
пустињи дати оазама да нас ваја,
пуне оспореног дима, јетке у смрти.
Вежимо се рукама за кулу страве:
тобом протиче, мени ћеш је утрти
гласоношама чуђења пред дверима јаве,
васкрсла река - Boulevard Saint Martin.
Сиђимо у своја стопала. Топла је сен
јастреба кад закопа трагове ватре
иза предела слепих за наше крвотоке.
Нек нас безазлено јутро сатре.
Песми смо блиски јер знамо за мутне
еликсире и где почињу земље и воде,
воде веровања, истинске, прећутне.
Крила нас зову да нам пут преброде.

*Листопад (октобар) 1969,
Бежанија*

Криле Белић Јастребић

РАЗЛОГ ЗА НАСТАНАК ПЕСМЕ

- Поводом песме "Boulevard Saint Martin" -

С почетка ће Милан Младеновић у Граду Светлости за преживљавање искористити неке породичне и пријатељске везе, да би се после три недеље нашао на улици без крова над главом, средстава за живот и без икаквих даљих перспектива.

И управо у тај час набасаће на Булевару Сен Мишел, код Луксембуршког парка, на почетку улице Monsieur le Prince, на двојицу својих београдских сустанара из Капетан-Мишиног здања који су баш тог дана приспели у Париз, са којима ће надомак "Републике", на 4, Boulevard Saint Martin, наредна два месеца делити "троцкистичко" ухљебље, али не и идеје које су обезбеђивале опстанак.

Биће то прва париска адреса која ће стићи у Београд међу опсесионисте, и то, наравно, Милану Лалићу, који ће усхићено узвратити антологијском песмом са именом тог булевара у наслову, "Boulevard Saint Martin", коју ће ускоро овенчати награда "Печат вароши сремскокарловачке".

А уз песму је стигло и следеће знаменито писмо:

Драги пријатељу,

Извињавам се што тек сада одговарам на Твоје писмо. Заљубљен сам. Овог пута заиста озбиљно. Ако бих се одрекао те жене, одрекао бих се себе самог. Она је постала неодвојив део моје душе. Без ње не могу и не знам шта ћу урадити ако она оде.

Нико не зна колико је волим, а волео бих да то сви знају и знаће, сигуран сам у то. Ти си први коме сам се поверио.

Али доста о томе, не желим да те узнемиравам неким својим проблемима на љубавном пољу. Ти си у Паризу, граду поезије.

Пишем, али мало. Незадовољан сам оним што сам до сада створио. Осећам да многе ствари не знам. Пре десетак дана однео сам збирку Матици српској. Ни сам не знам шта ће бити од тога. Збирка ми се зове: "Узалудни псалми". Сад чекам на одговор. Можда се сада моја судбина одлучује.

Сећаш се, пријатељу, мириса звезда о ком смо мудровали? Сад пишем о томе, то је све у циклусу о демону.

.....
Пиши ми како пролазиш у Паризу.

.....
Моје писмо је кратко, али шта се може писати из града у којем је досадно?

Пиши ми о Паризу што више. Ти и сам знаш да је моја жеља да дођем у њега.

Читај што више књижевне часописе. Пошаљи ми неку фотографију Пола Валерија.

Твој пријатељ Милан Лалић

12. 12. 1969,
Београд

ПОСТАЋЕШ МАГЛА

Милану Лалићу

Минуше јесење кише И позаспаше звери
Шумом се расу снег и чежња блага
О сањају те гробља и шире двери
Дубљи ће простор под земљом у теби да зажари
Када утихну реке и нестанеш без трага

У сребрење крљушти дана дрхтале су харфе птица
И неизрециво листање вину се до чари
Кад се широке магле доваљаху преко равница
И све наједном у страху пред мемлом затрепери
Кад простор обузе ужас и време закрвари

Постаћеш магла и тобом тад позаспаће звери
Кад дубљи простор под земљом у теби забугари
Јер сањају те гробља безмерна и шире двери
Само још завет смрти никога не изневери
Постаћеш магла и бићеш тајна у срцу ствари

*Рано пролеће 1971,
Кафана „Коларац“, Белов Град*

Криле Белић Јастребић

ОПАКА ПЕСНИЧКА ВИДОВИТОСТ

- О песми "Постаћеш магла" -

У оригиналном рукопису, готово у свим преписима, па и у прва два објављивања ове песме (у часопису "Књижевност" и у *Песмама Ивице Понора*), у првом стиху, уместо "јесенских" стоје "пролећне" кише. Реч је очигледно промењена због потребе да се у логици слике испоштује емпиријска редоследност годишњих доба, коју је песник испрва занемарио из "метафоричких" разлога, имајући ваљда на уму развученији временски период.

Али на то колебање између "пролећа" и "јесени" одређену светлост баца необична повест о две загубљене, а после три деценије срећно пронађене глосе, једне на стихове Бранка Миљковића, друге управо на Лалићеве. Истоветност прва три стиха ове песме са почетним стиховима "Глосе о пролећној чари" показује да је "Постаћеш магла" настала као "надокнада" за ту глосу, па је самим тим и посвета Лалићу тиме била предодређена.

Спомињање "пролећне чари" која је фигурисала не само у другој терцини тог сонета, него је била "извучена" и у његов наслов, очигледно је тамо оправдавала "минулост пролећних киша", па је утолико смислено да тамо као таква и остане, што није случај са суморном, магловитом, *познојесенском* атмосфером ове песме.

Својим садржајем, "Постаћеш магла" остаје болан спомен - "болан" због преране Лалићеве смрти (1991), у четрдесетидругој години живота, која се овим стиховима готово пророчки предсказује - на велико пријатељство двојице песника-утемељитеља опсесионизма, одраслих на врелом песку новобеоградског "Предела Жеге", у сремском међуречју, под Бежанијском косом (Лалић је одрастао и живео у Бежанији), чије ће гробље, временом заиста постајући "безмерним", само двадесет година касније "раширити двери", да у свој "дубљи простор" прими кнеза "мртвих песника".

Није, наравно, песник, тим стиховима, предочавао ничију конкретну смрт (осим, ваљда, своју властиту) - далеко било да је још предсказује најбољем пријатељу и најдражем човеку! Није он засигурно ни мислио на њега када је у песми употребио себи иначе омиљену фигуру "обраћања неодређеном другом" као замену за обраћање себи самоме, чиме се постижу десубјективизовање и универзализација (песник - језички чистунац воли да каже "освеопштавање") песничке поруке. Али да је *баш ову песму* посветом трајно везао за свог опсесионистичког друга спада у она неистражива дубинска проницања чијим се остварењем у збиљности слепо догађање каткад оверава печатом нама недокучиве сврсисходности.

Ипак, песник је и за живота Лалићева повремено, како сам каже, осећао "хладну језу" при нехотичном сравњивању своје чемерне визије са непосредном судбином живог и здравог човека који је те стихове, себи посвећене, небројено пута слушао по заједничким књижевним вечерима широм Србије. Са том језом имао је да се са највећом потресеношћу сусретне када је уз његове опроштајне говоре на комеморацијама у "Вечерњим новостима" и "Удружењу књижевника Србије" казивана и "Постаћеш магла", изазивајући код присутних размишљање о опасним теургијским импликацијама песничке видовитости.

*

Али ни сам Лалић није у погледу те опаке видовитости заоста(ја)о за својим другом. Начин да се читалац у то увери истовремено је и прилика да се надомести један пропуст који се поткрао приређивачу у првом, философском тому овог опсесионистичког *Шестокњижја*. "Пропуст" је, додуше, приближно тачно употребљена реч, али околност да ће његово исправљање допринети бољем осветљававању односа и пријатељства две средишње личности опсесинизма, даје му такорећи белег пожељности, отприлике као да је постмодерни режисер удесио да се прича на тај начин динамизује.

Тамо је, наиме, у белешци бр. 1 уз текст "Опсесионизам Милана Лалића", назначено да тај текст "по свом садржају пре припада другом, песничком тому" (стр. 41). И сад га, гле!

поменути пропуст враћа на његово право место! А пропуст је био у томе што је текст објављен без свог завршног дела јер се овај приређивач ослонио на верзију објављену у спомен-књизи поводом десетогодишњице Лалићеве смрти, превидевши завршне редове у изворном рукопису који му је и тада био на располагању, а које су уредници спомен-књиге из неког разлога изоставили. Превид као намеран, да би смо сада добили драматизацију обостраног предсказивања смрти. Али и Љубави.

Да, и Љубави!

Да се у то увери, нека читалац погледа тај завршетак, у продужетку два Лалићева сведочанства о властитој трајној привржености опсесионизму ("Опсесионистички алманах") и његовом оснивачу, свом најбољем пријатељу (песма "Boulevard St Martin").

*

Дочекаћемо најзад у *Дноврху* и то да *Књига о Празном*, плод "исходишног путовања", пружи дословне одговоре на питања постављена у знаменитој строфи/песми "Предсмртно зрно". Али док не стигнемо дотле, док се "маглине" не преименују у "етер" као пребивалиште Тајне у којој појединачна свест досеже и освеопштава своје Сопство, пратићемо занимљиво развијање мотива "магле" кроз све деонице "Путовања у Круг и у Празно".

"Маглине" у поменутој раној песми упућују на значај тог појма у свеукупном песниковом "саозначју" (Младеновићева реч за "симболику").

Значајно је запазити да "магле" налазимо већ у "Првом опсесионистичком сонету" управо у значењу посредника између "вишег" и "нижег" поретка ("Из кошнице неба понеле ме магле у земаљски ред /.../ Но магле се враћају небу и јављају из снова руди"). А сам "Венац проширених сонета", за који ћемо уочити да се завршава "маглинама" као суштинским обележјем човекове стешњености "између Ништа и Ништа" (*вид. белешку о "Несваници"*), управо у првом стиху и започиње "маглом" ("О Песмо маглом доба опијена / Сјајем исплети венац Својој снази")!

У томе кључу боље се разумева и култна опсесионистичка песма "Постаћеш магла", посвећена барјактару опсесионизма

Милану Лалићу, иако "магла" у њој, супротно благотворном љубавном дејству у наведеном сонету, поприма обележје метафизичке немани пред којом дрхте и Простор и Време, а створења се скамењују као од погледа Горгоне Медузе:

*Кад се широке магле доваљаху преко равница
И све најједном у страху пред мемлом затрепери
Кад простор обузе ужас и време закрвари.*

Таква појавност "магле" одмах се, међутим, показује као њен спољашњи вид, онај који застрашује лењу запалост бића у тромост животарења, тиме што у себи скрива Тајну чијем се изазову одазивају само Прометеји духа. Управо тај мисаони ток налазимо како на крају ове песме -

*Постаћеш магла и тобом тад позаспаће звери
Кад дубљи простор под земљом у теби забугари
/.../
Постаћеш магла и бићеш Тајна у срцу ствари,*

- тако и у поменутој првој строфи "Несванице" чији се наведени стихови обраћања Песми као највишем суштеству продужавају (још једним) повезивањем Магле и Тајне:

*До мога ума Тајном вазнесена
Подстакни Празно да се преобрази.*

Колико је мотив магле "ударан" у свеукупном песништву Пра Милана од Лужице, и колико га је сам песник од самог почетка био свестан, најбоље сведочи чињеница да је у презиме свог првог "Ивице Понора" Милана Маглића учитао "маглу" као тајновито пребивалиште Небеског Огња, те да је и месец свог рођења, новембар, преименовао у "маглени".

И поред тога, тешко је без чуђења навести податак да се знаменити романописац Ратко Адамовић, по читању рукописа прве Младеновићеве (дакле Маглићеве) збирке *Песме Ивице Понора*, када је она већ била у тиску, аутору обратио следећим речима:

- Иди хитно у штампарију и промени наслов. Ова књига треба да се зове *Магла!*"

СПИСАК ПЕСНИКА И ПРОЗНИХ ПИСАЦА НА БЕОГРАДСКОМ УНИВЕРЗИТЕТУ

- Сачинили Драгиња Урошевић
и Милан Младеновић,
у касно пролеће 1971. г. на Ади Цигалији -

1. Милан Лалић
2. Драгиња Урошевић
3. Вук Милатовић
4. Братислав Милановић
5. Бранко Алексић
6. Драгомир Брајковић
7. Радомир Андрић
8. Радомир Путник
9. Звонимир Костић
10. Радивој Шајтинац
11. Војислав Деспотов
12. Душко Новаковић
13. Милосав С. Пешић
14. Ђуро Дамјановић
15. Милисав Крсмановић
16. Љубица Милетић
17. Мирко Лукић
18. Срба Игњатовић
19. Душко Петровић
20. Душко Говедарица
21. Ејуб Штитковац
22. Ранко Стојановић

23. Злата Радовановић
24. Јасмина Лукић
25. Иља Марковић
26. Предраг Богдановић
27. Крстивоје Илић
28. Душанка Врховац
29. Мирко Магарашевић
30. Раша Ливада
31. Радомир Глушац
32. Бранко Летић
33. Радослав Братић
34. Мирослав Максимовић
35. Ивица Лончар
36. Велимир Абрамовић
37. Ранко Мاستиловић
38. Слободан Зубановић
39. Мирко Жарић
40. Милан Младеновић

Милан Лалић
ОПСЕСИОНИСТИЧКИ
ГОДИШЊАК

- Писмо Милану Младеновићу на Вис, јул 1973. г. -

Пријатељу мој,

Хтео сам ти раније писати, али сам очекивао нешто ново, да бих те могао обавестити.

Објављена су ти два текста у "Књижевној речи", хтео сам ти послати један примерак, купио сам, али и изгубио. Првом приликом послаћу ти тај број. Претплатићу те на лист, ако желиш.

(...)

Ових дана сам почео да пишем "Опсесионистички годишњак". С обзиром да ти пишеш дневник, надам се да ће се то добро уклопити. Заменио сам имена месеца нашим називима: Јатреб (месец јастреба), Последњи зид, Црни пас, Минервина сова, итд.

Годишњак је сличан дневнику, у њему ће бити стихова, есеја (бар псеудо), прозних записа, мемоарских текстова, твојих и Сашиних писама - надам се да ћемо успоставити преписку.

Потребно је да за себе измислиш псеудоним или то остави мени.

Не знам како ти се ово допада.

Ти пиши дневник и дописујемо се. Мора бити много писама.

Буди добар војник.

Поздрави Перишића.

Твој пријатељ Милан Лалић

ОД ЦРНОГ ПСА ДО ОПСЕСИЈЕ

- Уместо манифеста опсесионизма -

(Писма Милану Лалићу са Виса, 1973)

28. 07. 1973. г. Issa

или: 28. ивица 1973. понора

"Мора бити много писама" - рекао си, драги пријатељу, и ништа ми потребније од тога ниси могао затражити. Лишивши се неких текућих обавеза, сада сам у стању да се том императиву редовно повинујем. Нека моја писма буду мој нови Опсесионистички дневник - много сам тога од интереса већ писао Јасници и нарочито Веренци.

Надам се да ће та писма бити сачувана. Очекујем да наша преписка буде најчистији и најчвршћи основ нашег заједничког подухвата.

(...)

Али на ствар да пређемо, драги пријатељу, са Опсесијом умно да отпочнемо. Јер било шта друго да ти пишем, спотаћи ћу се о тај најискушљивији камен. Ваља нам већ сада и на овај начин ставити на папир највећи део онога што нам је у разговорима изгледало тако природно. Ваља нам Опсесију обухватно сагледати. Онај наш интуитивни доживљај битности који се у тој речи скрива, ваља нам довести до адекватно снажног исказа. Наравно, ти се слажеш да смо ми својим стиховима већ донекле разоткрили просторе Опсесије, али то у најмању руку значи да нама предстоји обавеза да сами будемо тумачи сопствене поезије. Сложићеш се са мном да поезија и философија у битном смислу никада не напуштају заједнички извор; и утолико наше философско настојање не може мимоићи наше поетске резултате.

Прва ствар са којом смо се одмах сложили била је: Оно што појам Опсесије има да означава не може бити било чија, још мање било каква и било чиме опседнутост. Оно што

претендује на опште важење и значење мора опстојати као најчистија и унутрашње најбогатија бит оног разноврсно-појединачног. Тешкоћа је, међутим, нашег задатка у следећем: Опсесија припада управо појединачном, индивидуалном бићу; из тога је философски напор усмерен ка томе да у овом појединачном пронађе клицу општег, општеважећег. Ја сам готово у свим својим текстовима имао тај смер истраживања.

Друга битна ствар са којом смо се одмах сложили, била је: Оно што је у сржи сваке опседнутости јесте опседнутост Празним. Ти си, међутим, сматрао да између Празног и Празнине треба правити разлику, што ја нисам био склон да прихватим (сем у граматичком смислу). Нека наслућивања ми не недостају, али би боље било да ми ти подробно у следећем писму то своје мишљење изложиш. Нека те не обузме лењост, схвати ову молбу као ствар од највеће важности.

Шта то значи бити опседнут Празним? И у каквој је смисаоној вези појам Празног са појмом Ничега? Теби је познато да за Грке не-биће једнако означава празан простор колико и ништавност. Но пошто се код нас очигледно ради о различитом значењу истих термина (а та је разлика, дакако, условљена променама у светско-историјској ситуацији), задатак је више него недвосмислен: Показати како се Опсесија удубљује у празно свих ствари, како она својом делотворношћу ништи најпре Биће на рачун Суштог², затим и само Сушто на рачун Ничег. Грчко Ништа је Ништа Бића, оно Ништа које измиче дохвату мисли, једно непојмиво, несхвативо Биће, самим тим Не-Биће - један пасиван, исконструисан ентитет. Наше Ништа јест ништа Суштог, ништеће Ништа, а Сушто је индивидуум. И ту се отвара простор Опсесије: Поништава се свака испуњеност у целини да би наступило Празно, боравак и опстајање у Празном припада пак опседнутости. Опседнутост обавезује на делање, дакле на ништење: Обавезује на пробијање и отварање нових (празних) простора с ону страну Бића, унутар Бића. Опсесија је стално укидање постојећег и променивог ради никад-до-краја-створеног, дакле вечног. Опсесија јесте једно духовно и душевно стање индивидуума, али она укључује у себе и предмет опседнутости. Тако се у опсесивном чину уједињују субјект и објект делања.

Све ово да не буде одвећ апстрактно, на трећу битну ствар да пређем.

Трећи наш велики задатак јесте да философски утемељимо лутање као најеминентније опсесивно бивствовање, да домислимо лутање као лутајуће путовање. Јер боравак и истрајавање у Празном не подноси учауреност и завичајност духа. Тек на лутајућем путовању продубљује се Биће до Суштог. И кроз Сушто вири понор Празног; јер на лутању нема тог циља који ће у крајњу сврху да прерасте, на бесциљном путовању тек ништи се свака довршеност, свака испуњеност. Или се то порицање испуњености, надирање Празног, у Смисао претвара? Утолико ти као битан предлажем свој рани стих - за преиспитивање га предлажем:

Смисао је празан, бесмисао пун.

Да ли он садржи у себи клицу оног досад немишљеног, а оног мисливог и потребног? Јесам ли га и ја сам до сада уопште разумевао?

(...)

Твој пријатељ Понор

*

10. листопад (октобар) 1973, Вис

Већ на првој страници Доктора Фаустуса - већ на самом почетку говорећи о смрти главног јунака Адријана Леверкина - каже Томас Ман: "... Две године како је из дубоке ноћи пошао у ону најдубљу". Ја сам онај свој проширени сонет:

О слепа игра векова и гена...

назвао "Проширење ноћи"; зар ти се не чини да се у овој Мановој реченици крије један суптилнији смисао идеје: Једно ширење у дубину, једна ноћ која, будући већ прилегла на свет, тражи за себе простор у дубини, у унутршњости ствари? Ноћ се не проширује само у бескрај козмоса - онолико далеко колико то може поднети прекорачујућа моћ нашег представљања;

прави смисао њене делатности јесте прожимање дубине бића - онолико дубоко колико може издржати његово природно устројство: Да тим прожимањем не потегне ка небивању, тј. Суштини, тј. Ничему. Ноћ се скрива даном, тек се дубоко промишљеном осећају као свеприсутна објављује; дан је онај привид који извире из простора недохваћеног путовањем у дубину, наиме привид плавог или кретања, светлости или облика:

*Јер судбина одреди глас који ће
Светлост узалуд дозивати
И биће ноћ а људи мислиће дан је.*

Тако говориш ти, гимназијалац Еулалиос, цара Давида најмлађи унук, а наш шеснаестогодишњи Лауп (*Бранко Алексић, прим. прир.*) пристаје уз ово пророчанство:

*Ноћ је
Ноћ је била
Ноћ ће увек бити.*

У каквој се то ноћи обзиремо, је ли то она Новалисова, одушевљено химнама поздрављена, она која спушта поглед висина у таму наше главе и ту се настањује, је ли то она ноћ која се песнику обећава оностраним светлошћу ("Убили су себе спремни да замене - главу за светлости онострани таме", поново Еулалиос) - је ли то она? И зашто ме та мисао не напушта, не знам зашто се сад присећам оног - не знам тачно чијег - "дубока козмичка ноћ". Зар се та мисао није довољно исказала, није ли већ један философ са смелошћу говорио о ноћи као пост-метафизичкој категорији?

Какав се то романтизам уселио у наше поре - није ли баш ту кључ за проницање у природу мог неоромантичарског осећаја и исте такве мисли? Толико скривене тежње за самоуништењем, за пропашћу, за разобличењем и безобличјем има у структури мог, НАШЕГ, бивствовања - мислим ту на духовну климу генерације.

Та склоност према "празном месту" једини се са најузбудљивијим животним и стваралачким нагоном - то је сила која хоће саму себе да потре, да се у себи доврши и поништи,

вечно усмерена на трошење, расипање, на разарање. То је сила која, у непрестаном покрету, стиче моћ ЗАБОРАВЉАЊА оног прошлог, незакупљена оним будућим, то је оно расипничко "сада", а то је Лутање. Лутање је заборављање, неприсећање, Лутање је непредвиђање - јер је стварање. Мораш не-знати, у-забраву-бити да би себе-непрекидно-откривајући стварао. То је тумарање од себе до себе - то заборављање. Али то је ужас - то неприсећање, толико помишљеног ишчили, толико реченог одветри! И сва се та потиснута сила преруши, затим плаховито избије! То су Подземне Воде које прикупљају загубљене токове, нагло нађене. Дубоке се издани покоре тренутку избијања. Ево неочекиване, али потајно припремане трговине Празним, ево извора и оправданог расипништва! Дуго забором припремано, оно нађено троши се у трену. Пробијање је откривање Празног и обузетост њиме - то је већ попуњавање које се троши и распада. То је Тренутак, то је Доживљај, то је садржај будућег Заборава и нове Празнине.

(...)

*

Ноћ, 26-27.10.1973. Issa

Драги пријатељу,

Са великим полетом приступам писању овога писма, прожет осећањем да управо оваквим тренуцима треба усмеравати своје време. Овај мој далеки разговор са тобом припада оном духовном струјању које сам одласком из Београда напустио, и утолико он значи повратак и удаљено присуство.

Намера ми је превасходна да те обавежем на то већ дуго обећавано "опширно" писмо, и с друге стране, да своје обећање и твоју молбу испуним: Да ти, наиме, пошаљем немачки текст из "Фауста", онај део у коме се појављује Црни Пас.

Обрадовало ме твоје уверавање да се ради искључиво о твом Црном Псу - нешто у шта сам и сам био убеђен. Фасцинантна је, међутим, подударност симбола - ја мислим да је та подударност добар повод за сагледавање битних разлика у

песничком поступку и философској заснованости Weltanschauung-a између Гетеовог и нашег времена. Велика, кључна дела књижевности на изванредан начин представљају упоришну тачку епохе која их је омогућила и којима се она сама исказала; утолико је наше одређивање према њима од једнаког значаја за одређивање према тренутку садашњем. Тако сам и ја, поново читајући Фауста, овога пута на немачком, био у прилици да проверавам властито, већ оформљено, философско опредељење. Сукоб "две душе" ја сам у себи проживео и преживео још у гимназијским данима, а он је био и трагичан подстицај многим мојим песмама. Но када ми је у Паризу пошао за руком онај двостих:

*И све би реке ка исходишту да потеку из мене
Ал' одвећ жудње за сваким путем да се и једним крене,*

ја сам већ читавим својим животом био заронио у ВИШЕСТРУКУ подељеност бића и јединствен напор бекства, лутања и путовања - један напор који се заносио унутрашњим и дубинским нагоном за апсолутном довршеношћу. Ту побеђује Смрт - њена стална присутност у живљењу уједињује поцепаност Бића. Ту те морам подсетити на један твој стих који си, изгледа, неоправдано одбацио:

*Ко семе смрти не схвати
неће имати о чему да пева.*

Много је подстицаја Фауст пробудио у мени, нешто сам ти од тога, мислим, писао. Сад прелазим на цитирање Goethe-овог текста. Подвућићу она места за која сматрам да би одговарала за мото твоје књиге. Дакле, сцена "Vor dem Tor":

*(Овде следује подужи навод из Фауста на немачком,
прим. прим.)*

Тиме се завршава сцена "Vor dem Tor", а у следећој - "Studentzimmer" - Црни Пас постаје Мефистофел. Уколико те ни један од наведених стихова не задовољи, спреман сам да ти у следећем писму пренесем цео сјајан опис те трансфигурације. Незгода је у томе што се ту нигде не помиње "schwarzen" испред "Hund"; иако има стихова које би могао употребити.

Иначе, први разговор између Фауста и Мефиста је нешто најдубље шта сам у поезији прочитао. Далеко би ме сад одвела анализа тих дубоких мисли, али ти обећавам да ћу је ускоро било у писму, било текстом, спровести.

***

Ових сам дана започео песму која дуго траје и у теби и у мени - то је "Опсесија". Дошао је тренутак за прославу тренутка! Овде ћу ти написати три до сада написане строфе, нестрпиво очекујући твој суд. Лако је могуће да оне претрпе битне измене - то се мени често догађа услед немилосрдне тортуре коју врши целина замисли и композиције над деловима. Песма се дуго опире буђењу, али кад једном проговори, мора свој језик подврћи и прилагодити дисциплини Духа. У данима свог изроњавања она чврсто пристаје уз сваки догађај, уз сваки чин, и сама бивајући врхунски, неприкосновени чин. У тим данима човек постаје поietet који собом обухвата исконски зев, придајући хаотичном поретку ствари козмичко обележје. То је Поема. То је нешто више од песме јер говори о Поезији (деловању), Песми (делу) и Песнику (делатнику) истовремено. То је Поиема.

Тешко да ће ова песма бити сасвим схваћена без познавања мог текста "Поетски смисао егзистенције" - тешко да ће и онда бити схватива.

Ево, дакле, почетних стихова поеме:

*Продуби свој однос према Бићу, буди
Празнина којом дише свет! То је Поема -
Та чудна обузетост Стихом кога нема
И римом. То је чин. Ако узбуди
Празна мисао: Чист пример потпуности
Ако на безобличном тлу ишчезава
Време, то је Поема! То се смрзава
Смисао у хладном подстицају вечности.
Заборавиш ли знано, нађено ако
Изгубиш, мисао ако препозна се
У празном, то је Поема! Предео тка се
Сред главе - огољен. Свет настаје полако.*

Последњи исказ - изразом свесна реминисценција на Миљковића - треба да у наредним стиховима буде разрађен. Само једно слово разлике, а значење бескрајно различито!

Ја сам у Паризу имао једну идеју за "Писма са Гневног Жала" - да, наиме, други део књиге у погледу израза буде готово идентичан првом, а да исказ унесе нешто сасвим ново - "готово истим речима... одвећ сличним да би смисао остао исти". Та је идеја била претерана за обим тадашње замисли, али је у оваквим случајевима, чини ми се, изванредно погодна.

Драги пријатељу, ову сам ноћ посветио нашем пријатељству, а настављам то да чиним и са јутром. - Сада ћу прекуцати већ завршен текст о твојим *Псалмима* - за "Политику".

Твој пријатељ Понор

ОПСЕДНУТОСТ НОВОМ КОЗМОЛОГИЈОМ

("Псалми и друге песме", Матица
српска, Нови Сад, 1973)

- Приказ у "Политици" прве песничке збирке
Милана Лалића, 1973 -

Пред собом имамо прву песничку збирку младог песника Милана Лалића и рационално интонирану оријентацију "Матице српске" и њене угледне едиције "Прва књига". Збирка *Псалми и друге песме* открива песника у развоју, који се ка властитом исказу пробија испробивајући различите изражајне могућности.

Лалићев доживљај света служи се најпре неким традиционалним симболима митског наслеђа. Круг тих симбола проширује се или се мења зависно од сфере утицаја којој се песник излаже. *Псалми* су својеврсна језичка и ритмичка актуализација библијске атмосфере. "Мртви песници" и песма "На гробу Нарциса" служе се пажљиво одабраним персонификованим божанствима грчке митологеме као поводима за наслућивање властите козмологије.

Тежња ка заснивању нове козмологије добија песмом "Подвижник" лексичку патину нашег средњовековља, да би у циклусу "Долазак очекиваног" - ослобођен непосредних утицаја наслеђа - запевао модерни сензибилитет. Завршни циклус - "Три сонета" - сажима све најбоље особине целе збирке и истовремено служи као окосница будућег песничког опредељења.

Напоредо са променом сублимованих утицаја и постепеним ослобађањем од њих, ми пратимо и одговарајући развој артикулације стиха. Слободан и сажет стих псалама, елегичном ритмиком и оштрим метафоричким обртима, каткад и елипсама,

приближава профетску и апокалиптичку библијску имагинацију. Напротив, у "Мртвим песницима", повратак хеленској хармонији и мери исказује се чврсто исклесаним катреном у коме рима није без патетичног призвука.

Овај се контраст примирује у песмама "На гробу Нарциса" и "Подвижник", зацело преломним тачкама збирке: Рима остаје носилац хомогене песничке структуре, али се зато катрен таласа унутрашњим ритмовима и усложњеним значењима.

Преданост рими искушава се наизменичним присуством белог стиха у циклусу "Долазак очекиваног", да би у завршним сонетима добила свесно, готово метафизичко оправдање: Ако су песма и сам поетски чин творбени моменти новог космоса, ако се, наиме, унутрашњи свет песме у космотворном тренутку издиже изнад природно-повесног хаоса, онда рима у њему има обележје носиоца новостечене хармоније и наслућених сазвучја.

Лалићева опседнутост новом космологијом није декларативна - ми је реконструишемо тек анализом његовог поступка. Двоструки процес духовног захвата води разарању света облика и појава, "реални свет" продубљује се у две димензије: Духовну и козмичку. Конкретан предмет - у песми је он обележен *речју* и као такав он је симбол, носилац метафоричког значења - послужи као повод, затим трансформисан, он служи као посредник између духа и космоса. Узајамност је обострана, а посредник се раствара у ново-постигнутом свеобухвату.

Разорени свет колевка је новоизграђеног - и управо песник овој трансфигурацији даје обележје свог духа битно *поетским* (стваралачким) чином. О особености тог чина сведочи песма "Сонет о настанку песме":

"Ал' памтим како Песма пред живот спава:
у уму се камен с птицом одроњава."

Поступак који обележава заснивање нове космологије највидљивији је у последњој - најбољој песми збирке:

"На језику песника кише труле
Расту горки бадеми, расте сенка зида
грађеног од речи што су расуле
звезде по нерву изоштреног вида."

("Сонет о песнику")

Развој одличних песника најчешће је најбољи тумач њихових коначних опредељења - посматрачу путоказ за истраживање, младом следбенику школа и поука. Ако Лалић израсте у одличног песника - а његов првенац пружа све услове за то - значај ове збирке биће више него очигледан.

МИЛАН ЛАЛИЋ У ОПСЕНАРИЈУМУ

29. 03. 1975. г. субота

Белов град

Опсена 49

КАКО ЈЕ СВЕТ МАЛИ

или

КО НЕ ТРЕБА ДА ПОСТОЈИ

Белодан опсене двадесетидевете

која на најпримеренији начин представља старог и доброг познаника читаоца овог *Петокњижја*, једну од најлепших, а самом Опсенару можда, уз јунака претходне опсене Драгана Глумичића и најдражу, личност читавог големог "Опсенаријум-експреса", његовог две године старијег новобеоградског друга из приградске Бежаније Милана Лалића, родом из Чисте Мале у Книнској Крајини,

првог следбеника опсесионизма, са којим је, осим места становања, најпре делио Девету београдску гимназију (у којој, додуше, нису успели да се упознају), потом и групу за философију на Филозофском факултету у Београду, и са којим се већ при првом сусрету одмах и заувек распознао и ступио у доживотно, никад и ничим помућено пријатељство,

који се сусрет догодио на обележавању двадесете годишњице почетка изградње Новог Београда, 12. априла 1968. године, када су пред тек изграђеним и отвореним пословно-културним центром "Фонтана" наступили са по једном својом песмом.

Милан Лалић је на Књижевном петку био у свом уобичајеном патерналистичком расположењу, жалећи се на судбину песника-новинара ("Замисли мене на политичком састанку!"). Помињали смо и Љупку Радојковић Враз, изразих му своје уверење у погледу превеликог обима њене наклоности према њему ("Он је толико добар да не треба да постоји"); али се он бранио да њему "не одговара такав тип жена".

А Драгиња је ћутке, неприметно и непомично, седела негде у прикрајку и само се одсутно смешкала.

Појавила се ту и извесна Елза, коју сам својевремено примећивао на Факултету. Позив је добила од Драгињине потенцијалне снахе Станке, тј. од Драгињиног брата Милије. Где се, дошавши, сусрете са својим факултетским колегом Миланом Лалићем, од ког тренутка непрестано понављаше:

“Како је свет мали!”, на шта јој приметих:

“Да си отишла у Токио, вероватно не би срела никога ко се презива Лалић. Зато радије реци: Како је Београд мали, или немој ништа да кажеш.”

30. 03. 1975. г. Недеља

Белов град

Опсена 50

ОПСЕДНУТОСТ ПРОЗОМ ЖИВОТА И ОПСЕСИОНИЗАМ

Почиње тешко да ми пада детаљно описивање догађаја, не због самог писања, већ због “јурења” уназад, до прекјуче на пример, због хватања оног што већ хоће да ишчили у тренутку када свежији догађаји просто кидишу у перо.

Ипак да додам: Повод разговора са Пејчићем био је његов текст објављен у истом броју “Књижевне речи” у коме и мој текст “Опсесивност модерне уметности”. Догодила се коинциденција да је и он у једној тек набаченој реченици наговестио сличну тезу, помињући *опседнутост*.

Затражих, дакле, подробније образложење, надајући се да је могуће успоставити дијалог који би продубио идеју о опсесионизму, утолико пре што су ту присуствовали Лалић, Драгиња и Милановић - најуже опсесионистичко језгро. Али Пејчићева теза беше сасвим површна, он је ово наше време карактерисао временом прозе, и то не само прозе као књижевног рода, већ временом *прозе живота*; а за то треба окривити опседнутост цивилизаторским квази-вредностима.

Рекох да је то једна ни мало дубока мисао, иако није сасвим погрешна - запалост у “цивилизаторске” вредности означена је у више наврата запалашћу у свет фактицитета, практично-

инертног, псеудо-конкретног, итд, а ја бих то поље отуђене делатности назвао *псеудо-сврховитошћу*; али од те пукe констатације до идеје опсесије толико је дуг пут да... И ја покушах да изнесем неке почетне мисли.

Лалић, међутим, показа чудну незаинтересованост, Милановић је слушао али ћутао, Пејчић пре свега галамио, не успевајући да својим упадицама погоди бит расправе.

31. 03. 1975. г. Понедељак
Белов град, Двориште са липама

Опсена 52

ДВОРИШТЕ ТИЊА У НАМА

После дужег времена налазим се поново у Дворишту са липама Филозофског факултета. Пусто.

Седим на клупи и призивам минуле дане који су у овај комад слободног простора уткани, почев од јуна 1968. када ме ту, као матуранта, у врв студентске побуне, уведе Милан Лалић, па до догађаја у мају 1972, када маршал-бравара спречисмо да постане почасни доктор Београдског универзитета.

После тих догађаја улазио сам у Двориште са сенком у души. Ваљда сам тада престао да будем студент, иако то бреме још увек носим. Сада сам овде сам. Двориште запуштено, липе напуштене.

Ваљда да послужи као симбол раскида, нова зграда Факултета је у своје ходнике довела жаце, дух прислушкивања, и збрисала јунски, липањски мирис слободе. Тужно је бити овде, скоро као у остављеној прошлости.

Да додам овоме изјаву једне студенткиње (зове се Светлана Јончић):

“Када улазим у стару зграду осећам се као кад идем у позориште, кад улазим у нову као у биоскоп”.

Али ево, Двориште тиња у нама. Букнуће једном живо присуство збивања уграђених у наша ткива... “Ништа му не могу лажи ништа не могу жбири”, пророковао је мој Милан Лалић за своје, за *наше* доживотно светилиште слободе. Чуће се, поново, под липама, његов “звук васкрсле трубе”.

04. 04. 1975. Петак

Белов град

Опсена 75

(“САЊАО ЈЕ ПЕСНИК ДРУГИ САН У СНУ”)

Бар један памтим од многобројних снова и одмах се душа осети широко и понесено. Ишли смо великом брзином некаквим новим колима - Ж'Арес је возио - када се наједном догоди узлетање и ја видех авион (!) како волшебно избеже судар са једним стубом: Кривудајући између зграда за тренутак се изгуби и тада га угледах како уздижућим трзајем успе да прође изнад самог врха једне дуге и пљоснате и не нарочито високе новоградње, затим смо (!) се тетурали ваздухом, али никако падали.

Веренца је за то време падала са шестог спрата и у очају се досетила да је то само сан. Ужасним напором врати се у јаву и затече себе на прозору моје собе. Тако би спашена, уверењем да се пробудила. Сан беше преварен сном. “Сањао је песник други сан у сну”, присећам се Милана Лалића.

19. 04. 75. г. Субота

Белов град

Опсена 115

ПОДАЉЕ ОД НАШИХ (И СВАЧИЈИХ) ОЧИЈУ

Присуство Драгослава Андрића освежило је и улепшало вече: Сем што је сковао реч “Наполинер”, предложио је да се у избору између Аполона и Диониса одлучимо за Јануса, чиме је све дивно и кратко решио. То је био увод у разговор о његовом *Речнику жаргона*, после вечери о Аполинеру, на улици, пред Центром.

А пре вечери, док сам замењивао Мила Петровића у улози домаћина и наручивао сокове за госте, сретох га у бифеу, где и отпоче реконструкција наших досадашњих упознавања.

Зачудо, он се присети Ровиња 1968. године, када је са својом дивном женицом и глумицом Радмилом Андрић лешкарио

на острву Катарини, док сам ја проводио безбрижне часове са Лукићима и док је Милан Лалић своју Македонку, негде подаље од наших (и свачијих) очију, обучавао правилима Ровињске школе лепог понашања.

*Среда, 01. коловрат 1992. г.
Семелин град (Земун)*

Вратило 64

ПРВА ГОДИНА БЕЗ МИЛАНА ЛАЛИЋА

Изразак из најстрашније године, која нас је из комунистичког бацила у ратни бездан, проход је кроз капију која из осмог води у девети круг пакла.

За мене је та година, додуше била одужени боравак у чистишту, из кога сам тешко одолевао пакленској пећи која ме непрекидно усисаваше у свој огањ. Али издржах, и са тим пекотинама створих, и одржах, Конзевативну странку, а "Сфаирос" вратих у тачку новог, моћног, почетка.

Најдуже ће, можда, осим призора ратних страхота, и черечења Југославије, трајати у сећању.

НЕБАЦ КАМЕН

онај темељ Небеске куће, у који је протекла година узидала мог Милана Лалића, првог следбеника и барјактара опсесионизма.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

МИЛАН МЛАДЕНОВИЋ (Пра Милан од Лужице) рођен је 21. новембра 1949. у Ужицу, Србија. Философски факултет, групу за философију, завршава 1975. у Београду, а докторат трећег степена на Сорбони у Паризу, 1982. Студирао је и француску књижевност у Паризу (1969-70), класичну филологију у Београду (1972-1975) и православну теологију на париском Институту Светог Сергеја (1981-1982).

Још у гимназији основао је нов књижевни и уметнички, а током студија и философски правац опсесионизам.

Предавао је философију у најстаријој српској (Сремски Карловци, 1977-78) и у најстаријој београдској гимназији (Прва београдска, 1979-80). У Карловцима основао књижевни лист "Бранко" и илегалну Странку Правога Слова.

На путовању кроз Азију (1978) стигао до Индије. На Фестивалу европске поезије у Лувену (Белгија) учествује три године узастопно (1982-84).

Током целокупног свог школовања и професуре Милан Младеновић је долазио у сукоб са тоталитарним комунистичким режимом. Избачен је из Девете београдске гимназије (1967), учествовао у студентским демонстрацијама 1968. и био председник бунтовних студената Философског факултета (у том својству био је политички учитељ нешто млађем Зорану Ђинђићу), а у више наврата због "морално-политичке неподобности" спречен да добије место на Београдском и Новосадском Универзитету.

Због антикомунистичких текстова под псеудонимима у париском емигрантском часопису "Савременик", у Београду је ухапшен 5. октобра 1984. г. и упркос протестима целокупне светске јавности, осуђен на 14 месеци затвора. Хапшење, боравак у затвору и потом четворогодишње ускраћивање пасоша осујетили су му добијање професуре на париској Сорбони. У затвору ће штрајковати глађу 40 дана и у сврху одбране написати своју знамениту Завршну реч. Током прогона одузето му

је шест свезака Париских дневника који ће 1996. године бити судски уништени. Године 2009. добио је судску рехабилитацију.

По изласку из затвора, оснива издавачку кућу "Сфаирос" (1987). Један је од обнављача и председник Извршног одбора Народне радикалне странке (НРС, 1989) и оснивач и председник Конзервативне странке (КС, 1991). Члан Крунског политичког савета Александра Карађорђевића од 1992. У два наврата (1990. и 1997) кандидован за председника Србије. Два пута боравио у Америци и Канади, први пут као председник ИО НРС (1990), други пут као председник КС (1992). Говорио у америчком Конгресу, на највишем нивоу примљен у State department-у, а у Отави се сусрео са канадским председником Брајаном Малрунијем.

И поред многоструке и запажене јавне делатности током деведсетих година XX века, Младеновић је због своје непомириве борбе против узастопних облика комунистичког камелеонског прилагођавања непрекидно био изложен прогону, уништавању духовних и материјалних тековина свога рада, злостављању, све до више пута поновљеног физичког угрожавања живота.

Деведсетих година XX в. био је потпредседник Свесловенског Савеза, саоснивач и староста Братства Лужичких и Балканских Срба, генерални секретар Друштва за књижевност и културу Југославија-Канада, те потпредседник Српског фонда словенске писмености и словенских култура. На челу Друштва за обнову Светих Арханђела код Призрена (1984-85) најзаслужнији за изградњу манастирског конака. Творац манифестације Песничко Небо у Херцег Новом. Издавач и одговорни уредник часописа "Теслиана" (1993-95). Додељивао награду са именом свог преминулог песничког пријатеља Милана Лалића (1992-99).

Амбасадор мира Светске федерације за мир постао је 2005. Последњих година путовао у Јужну Кореју, Кину и Русију, а током 2006. основао "Удружење за мир кроз културу, спорт и образовање Теслијанија - Бела Голубица".

У лето 2013. на Гледићким планинама основао је Удружење „САМАР - за добро Србије“.

Као шаховски мајсторски кандидат Младеновић је остварио победе над многим врхуским шахистима, између осталих

и над светским прваком Карповом (на симултанци), али је због заузетости књижевним и философским пословима доста рано напустио активно играње шаха. Истакао се и у компоновању шаховских проблема.

Од 1967. године Милан Младеновић је започео са редовним објављивањем у књижевној периодици и публицистици, а почев од 1979. г. објавио око 30 ауторских књига и неколико превода са живих и класичних језика (Платон, Лајбниц, Сведенборг, Хелдерлин, Сартр, итд. - вид. библиографију). Писао је и објављивао и на француском, енглеском и шпанском, а превођен је на више од 30 језика. Већи број његових песама доживео је музичку обраду, а неке је компоновао и сам и пева их, пратећи се на гитари.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

АУТОРСКА ДЕЛА

ПЕСМЕ ИВИЦЕ ПОНОРА, "Запис", Београд - Јагодинска библиотека, 1979.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), "Књижевне новине", Београд 1988. (са 15 црно-белих илустрација Милића од Мачве).

КЊИГА О ПРАЗНОМ - излучена из духа Ивице Понора (песме, са црно-белим илустрацијама Тодора Стевановића), "Графос", Београд, 1990.

ЗАВРШНА РЕЧ - Увод у доба словесности (одбрана на Суду), ауторско издање, Париз 1990.

СЛЕДЕЋИ РАТ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА (огледи и песме), Епархија "Нова Грачаница", Чикаго, 1990.

СРПСКА ДУША ТОРОНТА - Душе градова Канаде и Америке (прозно-поетске мапе), два издања 1993. и 1994., "Багдала" (Крушевац) - "Октоих" (Подгорица) - "Сфаирос" (Земун) - "Град-писац Херцег Нови";

МОРАМ ДА ВИДИМ ОСТРВА (избор песама, приредила Весна Башић), "Источник" (Нови Сад) - "Плави змај" (Сремски Карловци), 1995.

ЕВРОПИЈА - и друге глогољубиве песме (илустрације Љубомира Миљковића, поговор Небојше Ковачевића), "Сфаирос", Земун, 1995.

ЗАВРШНА РЕЧ - Увод у доба словесности (одбрана на Суду), друго издање, "Сфаирос", Земун, 1995. (поговор и "Хронологија" Небојше Ковачевића, илустрације Рајка Ковачевића);

ЗЕМАЉСКИ ШАР (избор песама, приредио Криле Белић-Јастребић, предговор: Предраг Бјелошевић, поговор: Драгиња Урошевић), "Глас српски" (Бања Лука) - "Апостроф" (Београд), 1998.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), друго издање, "Просвета", Ниш, 1998. (са илустрацијама Милића од Мачве - 12 у боји и 3 црнобеле).

ОЛГИЈАНСКИ ПУТ - Ка српском опстанку, са поговорима проф. др Александра М. Петровића и Небојше Ковачевића, "Калеком", Београд 1999.

КРАЈ БРОЗНОГ ВРЕМЕНА (I, II), приредио др Антоније Тезић, поговор: проф. др Милан Петровић, "Сфаирос", Земун 2000.

- МЕФИСТОФЕЛОВСКИ ЗАГРЉАЈ ЗАПАДА (I део),
- РАЂАЊЕ И ПАД СЛОБРОЗАНИЈЕ (II део);
- РЕСНИК - СТИХОМАХОВА ПОЕТИКА (песме 1977-2007, приредила и предговор написала Мирјана Брковић), "Издавачка књижарница Зорана Стојановића", Сремски Карловци - Нови Сад 2007.

ЗАВРШНА РЕЧ - Увод у доба словесности (одбрана на Суду), треће издање - "Издавачка књижарница Зорана Стојановића", Сремски Карловци - Нови Сад 2008. (предговор приређивача: Мирјана Брковић, прослов: Милан Петровић Церски, поговор: Станислав Никић, прилог: Небојша Ковачевић, илустрације: Рајко Ковачевић Рунг).

ОПСЕСИОНИЗАМ (философија, 1967-1975) - први том петокњижја Опсесија Ивице Понора, приредио Криле Белић Јастребић, предговор др Желимир Вукашиновић. Центар слободарских делатности, Крагујевац, 2010.

ДНОВРХ (поезија, 1956-1975) - други том петокњижја Опсесија Ивице Понора, приредио Криле Белић Јастребић, предговор др Желимир Вукашиновић. Центар слободарских делатности, Крагујевац, 2012.

СТАРИ И НОВИ СРПСКИ ЗАВЕТ - Изазови Олгијанског пута (философија, историософија), приредила и предговор написала Драгослава Копривица. Сфаирос, Београд 2012.

РУСЕРБИЈА (песме), Сфаирос, Београд 2012.

СТРУГОПЕВИ (испеванке), Сфаирос, Београд 2012.

МИЛАНДАР - Олимпијске посланице Сапутнику Сунца, Сфаирос, Београд 2012.

МИЛАНДАР – Olympic Letters to the Companion of the Sun (енглески превод Мииландара, преводилац Павле пра Павловић).

ВЕЛИКО МОРАВИШТЕ (песме), Сфаирос, Београд 2012.

СЛЕДЕЋИ РАТ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА (огледи и песме), друго измењено издање, Сфаирос, Београд 2012.

LAS ALMAS DE LAS CIUDADES (шпански превод Душа градова, преводилац Силвија Монрос де Стојаковић), Сфаирос, Београд 2012.

LES AMES DES VILLES Сфаирос, Београд 2012.

ДУШИ ГОРОДОВ (руски превод Душа градова, преводилац Ана Ростокина), Сфаирос, Београд 2012.

ДУШЕ ГРАДОВА (прозно-поетске мапе), треће издање, "Сфаирос, Београд", 2012. (са илустрацијама Милића од Мачве - 12 у боји и 3 црнобеле).

МИЛАНДАР - Послание спутнику солнца, Перевод Вита Пироцкая, Сфаирос - Београд 2013, Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

ВАЖНИЈИ ПРЕВОДИ

ПЛАТОН: Тимај (старогрчки, са Марјанцом Пакиж), "Идеје", Београд, 1978

Ж. П. САРТР: Критика дијалектичког ума (француски, с групом преводилаца), Београд, "БИГЗ", 1980

Г. В. ЛАЈБНИЦ: Нови огледи о људском разуму (француски), необјављено, 1985

Б. Г. ТИЛАК: Арктичка прадомовина Веда (енглески), "Књижевне новине", Београд, 1986

Е. Сведенборг: Небо и пакао (латински), "Сфаирос", Београд, 1988

Ф. Хелдерлин: Елегије и химне (немачки), необјављено, 1989

П. М. ГАЛОА: Алахово сунце засењује Запад (француски), "Глас српски", Бања Лука, 1996

САДРЖАЈ

<i>Криле Белић Јастребић</i>	
Бежанијски песник из србске Далмације	7
Опсесионизам Милана Лалића	11
Глоса о пролећној чари	21
У друштву великих песника	22
Опсесионистичка синтеза свих уметности	23
Освајање слободе	32
Опсесионизам између стамболизма и централизма	37
Boulevard Saint Martin	39
Разлог за настанак песме	40
Постаћеш магла	42
Опака песничка видовитост	43
Писци на Београдском универзитету	47
Опсесионистички годишњак	49
Од Црног пса до Опсесије	50
Опседнутост новом космологијом	58
Милан Лалић у Опсенаријуму	61
<i>Белешка о писцу</i>	66
<i>Од истог писца</i>	69

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09 Лалић М. МЛАДЕНОВИЋ,

Милан, 1949-

Осмишљени анђео : Милан Лалић - бежанијски песнички кнез / Пра Милан од Лужице ; приредио Криле Белић Јастребић. - Ртањ : Прамиланиум Сфаирос, 2023 (Краљево : Graficolor). - 74 стр. ; 21 см. - (Сфера Песничко небо)

Тираж 300. - Стр. 7-10: Бежанијски песник из србске Далмације / Криле Белић Јастребић. - Белешка о писцу: стр. 66-68. - Од истог писца: стр. 69-71.

ISBN 978-86-7612-025-3

а) Лалић, Милан (1947-1991)

COBISS.SR-ID 122787593